

SZOCIALISTA KÖZSÉGI POLITIKA A GYAKORLATBAN

Hogyan kormányozzák
a szociáldemokraták
Bécs községi életét?

*

Összeállította:
DR. RÉVÉSZ MIHÁLY

BUDAPEST, 1924
A Népszava-könyvkereskedés kiadása

*JÁKOB REUMANN-nak,
Bécs szocialista Altbürgermeisterének,
a szocialista községi politika előharcosának*

Az itt következő kis munka a községi élet dolgai iránt érdeklődő elvtársaim számára készült. A Bécs legutóbbi évtizedeit követő három-négyéves szocialista munkáról nagy könyvet lehetne és kellene írni. Ez a füzet *vázlat*, sőt *vázlatnak* sem egész, bizonyos területek jellemzését el kellett hagyni. Az elvtársak, akik az összeállításnak hasznát akarják venni, kísérik állandóan figyelemmel a *Népszava* ezirányú cikkeit. (Az eddig, a múlt év végéig megjelent cikkek adatait, sokszor a mondatait is ez a tanulmány fölhasználta, egyes fejeztekét át is vett.) Az *Arbeiter-Zeitung* és az ausztriai szakirodalom, továbbá — főképen — a bécsi községtanácsosok szociáldemokrata klubja syllabusai alapján készült a tanulmány, amelynek a szerzője csak az összeállítás érdemével dicsekszik.

Néhány bevezető szó.

A középeurópai forradalmak óta öt esztendő múlt el: semmi a világtörténelemben, de nagyon sok idő nekünk, akik végigszenvedtük a háború szörnyűséges éveit és a háborút követő nélkülözések és borzalmak idejét. Diadalmas, ujjongó, mámoros forradalom öt év előtt — és most a reakció hurrája, harci zaja, pokoli pusztító kedve mindenfelé! Mi maradt a forradalomból? Európa egész déli fele a vadsovinizmus karjában, maga Középeurópa szinte egészen az ellenforradalom táborában. Azok a középeurópai államok, amelyek a radikalizmusban legelői, legbalabb jártak: ma az ellenforradalom tanyái; Bajorország és Magyarország a háború utáni forradalmakat a bolsevizmusig vitték és most ez a két ország vezet a másik végletben is^A nagy német köztársaságban egyre tűnnek, tünedeznek a forradalom vívmányai, napról-napra nagyobb veszedelemben látjuk a köztársaságot. Középeurópában egy ország maradt meg a forradalom vívmányai megtartásának szigeteként: *Ausztria*; — és öt év múltán nemcsak Középeurópában, hanem egész Európában, az egész világon egyetlen nagyváros van, amelyet a forradalom férfiai, szocialisták kormányoznak, mégpedig az egész világ bámulatától kísérve:
Bécs!

*

Az ellenfeleink a magyar bolsevizmus bukása óta állandóan és diadalmaskodóan azzal érvelnek és agitálnak velünk szemben, hogy a marxizmus, a szocializmus, a proletárpolitika végérvényesen megbukott. „Hiszen kormányon voltak: miért nem teremtették meg a megelégedettek közösségét?!” — ezt mondják. És megtoldják azzal, hogy ahol másutt próbált kormányozni és igazgatni a szocializmus elveivel a proletárság: Oroszország is az igazságtalanság, a szenvedés, az éhezés tanyája. Amarról is, erről is nagyon sok mondanivalójuk volna a! szociáldemokratáknak. De amikor az

ellenfél azt mondja, hogy a marxizmus és a szocializmus elveivel nem lehet gyakorlati politikát csinálni: akkor utalnunk kell a szomszédos *Ausztriára*, amelyet a kinok, a szenvedés, a borzalmak rettenetes hónapjain át szociáldemokrata államférfiak vezettek a boldogabb jövő felé — és utalnunk kell különösen *Bécsre*, erre a Budapestnél jóval nagyobb világvárosra, amelyet *négy esztendő óta szociáldemokrata többség kormányoz az egész világ nagyvárosainak példát mutató nagyszerű eredményekkel!*

*

De nemcsak az ellenfelekkel szemben, hanem a proletariátus számára is folyton és folyton hivatkozni kell *Ausztriára* és folyton és folyton tanítani kell *Béccsel*. Bennünket magyarokat ezer meg ezer szál kötött — és köt még most is — Ausztriához. Szomszédunk. Száz és száz éven át az államélet óriási területein közösség fűzött össze. A közösség likvidálása még évekig eltart. Ausztria a Habsburgok igáját épp úgy (ha nem sokkal jobban!) lerázta, mint Magyarország. De tovább kell mennünk. Gazdasági vonatkozásunk egy állammal sincs olyan közeli és gyakori, mint Ausztriával. Ezer meg ezer magyar él, dolgozik Ausztriában, ezer meg ezer osztrák él, dolgozik magyar földön. És a mi szocialista mozgalmunk az elmúlt fél-évszázadon át számtalanszor kapott irányítást Ausztriából. Ausztriai testvéreink mindig előbbre voltak, mint mi; de most az egész világ munkásmozgalmát tekintve is a legkiválóbb tanítói lehetnek a magyar proletariátusnak. Hogy milyen kitűnő pártjuk és milyen jeles államférfiaik vannak: mutatja az, hogy a züllés felé rohanó Középeurópában megtartották a republikát és a forradalom vívmányait; és hogy milyen nagyszerű gyakorlati politikusok vannak közöttük: mutatják Bécs eredményei.

*

És még egy szempont. *Ausztria* példáját néznünk kell, mert a *magyar kölcsön* és a Magyarország számára megszabott *feltételek* egyenesen utalnak Ausztriára. *Bécs* példáját meg néznünk kell azért, mert *Budapest* népe is községi választás előtt áll, az előtt, hogy döntsön arról: *keresztényszociális jelszavakkal vagy szociáldemokrata elvekkel kormányozzák-e a magyar fővárost.*

Fejtegetéseink során az *első* részről most nem beszélünk, más alkalom adja majd annak szükségességét. A következők-

szocialista elvek szerint szocialista többség kormányoz és Bécs — a szociálpolitikai, népegészségügyi, városfejlesztési intézmények és berendezkedések tömegét tekintve — a nagyvárosok legeiére került.

Ausztria politikai levegőjéről,

néhány vázlatosan jellemző szóval bár, beszélnünk kell, hogy megértsük és megértessük Bécs helyzetét magában a birodalomban, a köztársaságban.

Ausztria: népköztársaság. A Habsburgokat, akiknek az ausztriai császárság adta a főfoglalkozásukat (a többi állampolgár ténykedés mellékes volt), elűzték; törvény tiltja a Habsburg-dinasztia tagjainak az osztrák köztársaság területén való tartózkodását. Hogy egy nemzet monarchista érzelmeire való hivatkozás milyen szédelés, mutatja az, hogy az osztrák monarchisták — pedig rengeteg pénzáldozattal dolgoztak — az 1923. évi őszi választásokon alig egypárszáz szavazatot kaptak. Pedig az osztrák választójogi törvény a legdemokratikusabb a világon: a 21. életévét betöltött állampolgár (férfi, nő egyaránt) mind szavaz: általánosan, egyenlően, titkosan, községenként, a városokban praktikus decentralizáltságban; nemcsak az országos, hanem a tartományi, a városi — községi — választójog is a legdemokratikusabb. Listaszavazás van, amit Magyarországon csak néhány kerületben engedélyezett a kormányzati bölcsesség. Az állampolgári jogok tekintetében Nyugateurópának és Amerikának is mintaképül szolgálhat Ausztria. A legteljesebb polgári szabadság az összesség legkisebb sérelme nélkül: ez a főelv. Keresztényszociális, szociáldemokrata, úgynevezett nemzeti-szociális reakciós vagy bolsevik vagy cionista egyfajta szabadon adhat ki lapot, alakíthat egyesületet, tarthat gyűlést, rendezhet fölvonulást. Az állam és a tartományok, községek alkalmazottai is szabadon szervezkedhetnek politikailag is, gazdaságilag is. Tanítóknak, postásoknak, rendőröknek, katonáknak szociáldemokrata szervezeteik vannak. És hogy a józan államigazgatásnak mennyire nincs oka félnie a legteljesebb szabadságtól sem, mutatja a legutóbbi (1923 október 21) választások adata a legszélsőbb táborról: a legszélső baloldal, a bolsevikok pártja, Ausztria legnagyobb, óriási több-

ségében proletártól lakott városában, Bécsben összesen 14.034 szavazatot kapott. A szociáldemokraták Bécsben vagy 150.000 szavazatot *nyertek*, a kommunisták 259-et vesztek a megelőző választások adataival való összehasonlításban!

És valahogy el ne felejtjük annak a hangsúlyozását, hogy Ausztria, noha a legteljesebb szabadságjogokat intézményesítette és noha a legdemokratikusabb berendezkedésű állam: *nem* szocialista köztársaság. Három év óta a *keresztényszociálisok* kormányozzák és a kancellárja (miniszterelnöke) *pap*: Seipel prelátus. Csak a magyar buta és lelkiismeretlen jobboldali demagóg sajtó beszél folyton vörös Ausztriáról. Ausztria parlamentjében 165 képviselő ül; ezek közül 97 polgárpárti, köztük 85 keresztényszociális, 68 szociáldemokrata. De, noha az országos kormányzás polgári kezekben van, Ausztria proletariátusa elég erős arra, hogy megvédje a forradalom eredményeit: a szabadságjogokat, a nyolcórás munkanapot, az üzemi tanács és a személyzeti képviseltetés rendszerét, a szociálpolitikai vívmányokat, az ifjúmunkás- és nőmunkásvédelmet, a nyári szabadság rendszerét és a többit.

A szociáldemokrata párt erejét ez az egypár szám mutatja: Az 1919. évi választások alkalmával, amikor még Ausztria népe is a forradalmi láztól körülvetten élt, a szociáldemokráciára leszavaztak kerek számban 1,200.000-en. 1920-ban elmaradtak az úgynevezett mitläuferek; a szocialista szavazók száma körülbelül 1,000.000 volt. A keresztényszociálisok és a nagynémetek kormányoztak az országban, a szociáldemokraták Bécsben és még egy csomó városban és községben. Három év múlt el. A gondolkodó emberek láthatták, hogyan szánálja a prelátuskancellár az országot és hogyan szánlják a szociáldemokraták az ország lakosságának majdnem harmadát magában foglaló Bécset. És az 1923 október 21-iki választások számadatai az ausztriai szocializmus hatalmas térhódításáról beszélnek: a szociáldemokrata szavazatok száma most nagyobb volt, mint a forradalmi hónapokban; magában Bécsben 150.000 szavazatot nyertek (*az öntudatos, szocialista községi munka jutalmaként!* — az alábbiakban *erről* a községi munkáról lesz szó!), az egész országban 200.000-nél többet. Ha még 200.000 szavazatot sikerül nyerniök: az osztrák köztársaságban megszűnik a polgári többségű kormányzás; és ha 300.000 szavazóval szaporodik a szociáldemokraták tábora a következő választásokon, a szociáldemokraták kormányozhat-

jak az egész köztársaságot, ahogyan már évek óta szociáldemokrata többség igazgatja Bécsset!

A köztársaság élén *Hainisch* elnök áll; világhírű szociálpolitikus és tudós, minden haladó mozgalom támogatója, de amíg elnök, csak reprezentál. Alaptörvényeket a parlament is csak kétharmad többséggel változtathat meg.

A községeknek és a tartományoknak a legszélesebbkörű autonómiájuk van. A tartományokból kiküldött képviselők alkotják az államtanácsot.

Bécs polgármestere szociáldemokrata: *Kari Seitz* elvtársunk. A vezető városi tanácsosok szociáldemokraták; a kerületi előljárók óriási többsége szociáldemokrata. Minderről körülményesebben beszélünk alább.

Bécs alkotmányának és közigazgatásának alapelvei.

Bécs nemcsak a köztársaság székhelye, nemcsak önálló község (*Gemeinde*), hanem önálló tartomány (*Land*) is, a legnagyobbak közül való, amely például az államtanácsba nyolc tagot küld. A nagymérvű községi és tartományi autonómia tette lehetővé, hogy a szocialista kormányzás Bécsé a nagyszabású reformművek egész sorozatát teremthette meg, noha — és ezt a fejtegetéseink során mindig tartjuk szem előtt — a köztársaság kormányzása keresztény szociális kezekben van.

Körülbelül negyedszáz esztendőn keresztül a keresztényszociálisok kormányoztak Bécsben, ebben a nagy proletár városban magában is. A proletárság óriási tömegeit kirekesztő volt a választójog: ezért kaphatták és tarthatták meg a többséget. A községi választójog terén is a forradalom teremtett új rendet és a forradalomtól teremtett városházi szocialista többség megcsinálta

a községi politika teljes demokráciáját.

Amikor a következő helyzetről beszélünk, gondoljunk mindig *Budapestre*. Budapestet most keresztényszociálisok igazgatják, 1919 óta, körülbelül attól az időponttól fogva, hogy Bécs igazgatása szociáldemokraták kezében van.

Ami a közigazgatást illeti: a negyedszázados bécsi keresztényszociális uralom idején a városi ügyek vezetése majdnem kizáróan a közigazgatási tisztviselők kezében volt. A városi tanács szerepe alig volt egyéb, mint — hetenkint egyszer — a tisztviselők referátumainak meghallgatása. A városi tanács (*Stadtrat*) 30 tagból állt: nagy testület volt ez. tanácskozásra és nem munkára való. A hivatalnoksereg fölött trónolt a polgármester, aki igazi nagyhatalom, autokrata volt.

A szociáldemokratáknak, demokratikus elveiknek megfelelően, új utakat kellett törniök, a városkormányzásnak új keretet kellett adniok. 1919 júniusában kerültek uralomra és

1920 áprilisában már megteremtették AB első, alapos, egész terjedelmében új bécsi alkotmányreformot. (A második reform — Bécs különválasztása Alsóausztriától — két etapban, 1920 decemberében és 1921 decemberében történt meg.) Az első, 1920 áprilisi reform szerint a várost a községtanács (*Gemeinderat*) kormányozza. Azelőtt, a keresztényszociális időkben a községtanács csak dekoráció volt a polgármester és a hivatalnoksereg mellett. A községtanács most nyolc bizottságra (*Aussehuss*), illetőleg ügyosztályra tagozódik: Személyzeti ügyosztály, pénzügyi, népjóléti, szociálpolitikai, oktatásügyi, lakásügyi, építési és gazdasági ügyosztály, köz-igazgatási ügyosztály (ebbe tartoznak az egyes osztályokba, illetőleg bizottságokhoz nem sorozható ügyek), végül a városi vállalkozások ügyosztálya. Az igazgatás főcsoportjai adják ezt az osztályozást; a tanácsos (*Stadtrat*): szakember és csak a saját ügyosztálya dolgaival foglalkozik, de ezzel aztán intenzíven foglalkozhatik, a mellé osztott bizottság pedig minden ügydarabot, mindén előterjesztést alaposan megtárgyal. A városi tanácsosokat a községtanács választja. ÍA község tanácsosok száma most 120 [eddig 165 volt]. Ezek közül 78 szociáldemokrata, 41 keresztén[^]szociális, 1 zsidónemzeti. A községtanács kétharmad többséghez elvtársainknak csak két szavazatuk hiányzik.) Most a városi tanácsosok testülete kormányozza a várost. Ez a testület foglalja össze a megfelelő községtanács bizottságok tevékenységét és előkészíti az ügyeket a közgyűlésre, amelyen teljes nyilvánosság mellett az ellenzék intenzív közreműködésével alaposan megtárgyalnak mindent. A nyolc ügyvezető városi tanácsos szerepe olyan, mint az alkotmányos államban a miniszteré; a polgármesteré a miniszterelnök szerepe. A községtanács nemcsak határozó, szabályalkotó testület, hanem — a bizottságaival — közvetlenül is résztvesz az igazgatásban, a végrehajtásban. A kerületek bizottságait is a legáltalánosabb, legigazságosabb Választójoggal állítják össze. Amit állandóan hangsúlyoznunk kell, az az, hogy a szocialista világvárosban a választójog a legáltalánosabb, legigazságosabb, az igazgatás pedig a legdemokratikusabb. Ez a rendszer annyira alaposan kipróbálódott, hogy az igazgatás elveinek Bécsben nincs is ellenzéke!

Röviden említsük még meg, hogy a főntebb már emiített *második* reform teremtett önálló tartományt (*Lcmd*) Bécsből, amely eddig — közigazgatásilag — község (*Gemeinde*) volt és mint ilyen, Alsóausztria tartományba tartozott. Ennek abban van a jelentősége, hogy Bécs így az igazgatására nézve szélesebbkörű jogokat, nagyobb autonómiát (önkormányzaéot) kapott. Alább majd beszélünk a Breitner-féle pénzügyi reformról, adóreformról, amelynek e második reform nélkül az alsóausztriai tartománygyűlés jóváhagyását kellett volna megkapnia, márpedig ennél a reformnál (napról-napra értéktelenedett a pénz!) nagy gyorsaságra volt sarakség. Nem lehetett volna tiszta bécsi politikát csinálni, a vidéki népesség

agrárérdekeire való tekintettel bizonyos mértékig mindig kompromisszummal kellett volna kormányozni. (Budapestre nézve ez nem analógia: Budapest önálló törvényhatóság, a közigazgatási helyzete az, mint a megyéé!)

Bécs autonómiájának az ügyénél kell megemlítenünk, hogy bizonyos fokig a közigazgatási kerületeknek is van autonómiájuk. A kerületek élére kerületi bizottságokat (*Bezirksvertretung*) választ a kerület lakossága. A kerület vezetője a kerületi előljáró. Bécs 21 közigazgatási kerületében 16 *szociáldemokrata* és öt keresztényszociális előljáró van. (A kerületi előljárónak a másik pártból való helyettese van.)

Leghelyesebb lesz, ha, nagy általában, az ügykörök bécsi csoportosítása szerint megyünk végig Bécs közigazgatásának a területén és így elsősorban

I. FEJEZET

a szocialista világváros alkalmazottairól, tisztviselőiről, munkásairól

beszélünk.

Amikor a szociáldemokratáké lett a városi többség: nehéz dolguk volt az évtizedeken át a keresztényszociális többségtől keresztényszociális eszmékkel telített, vagy a minden politikával és közüggyel szemben indifferens városi hivatalnok- és munkássereg teljes bizalmának a megszerzésével. A forradalom hónapjaiban volt ez, de természetes, hogy a forradalomnak már törvény-szentésítette vívmányai nélkül is az *üzemi tanács* rendszerének és a *személyzeti képviseltetés* rendszerének az alapjára állt rögtön a szociáldemokrata igazgatás. Vagyis: a városi alkalmazottaknak bizonyos irányban és bizonyos mértékben beleszólásuk van az ügyek és a városi vállalatok vezetésébe. *Ez a magyarázata annak, miért érzi úgy a bécsi, minden bécsi, át meg át a községi tulajdon fogalmát]* Bécs vállalatai, házai, villamoskocsijai, utcatiszti tógépei, villanylámpaoszlopai minden bécsié. Bécsben ezért is nincs, például, bliccelés a villamoson... Kezdetben bizonyára nehéz volt a helyzet, amíg

az új, szocialista közigazgatási gyakorlat

teljesen ki nem alakult, nem is szólva arról, hogy a szocialista kormányzás első éveire esik a *korona, rohamos értéktelenedése*, amikor is szinte képtelenség volt, például, bérek tartós megállapítása. A megoldanivaló föladatok tömege nehezedett az új igazgatásra. Gondoljunk csak erre az egyre. A város alkalmazottainak óriási többsége szervezett munkás és a szociáldemokraták táborában van. A város lakosai nagy többségükben ugyancsak szervezett munkások, szociáldemokraták. A szociáldemokrata lakosok, illetőleg az ezektől választott községtanácsi tagok, városi tanácsosok, polgármesterek a *mun-*

káltatói a városi alkalmazottaknak. Az *érdekelletétek* kiküszöbölése: sokáig ez volt a bécsi városkormányzó bölcseség. A városi villamosnak 16.000 alkalmazottá van; a családtagokkal együtt 80—100.000 ember ez; nagy a drágulás: béremelés kell adni; de a béremelés a villamosjegy árának az emelését, milliányi proletár életének a megdrágulását jelenti. A szocialista városigazgatás a nehéz problémákat mind megoldotta; a villamos dolgát, például, úgy, hogy — amint majd alább látjuk — tisztességes fizetést ad az alkalmazottainak, teljesen rendbehozta a kocsiparkot, az építményeket, az igazgatást: és a villamosjegy ára nyolc békefillérrel olcsóbb, mint a keresztényszocialis uralom idején! A szocialista városvezetőségnek a városi alkalmazottak bér- és illetményellátását úgy sikerült megoldania, hogy a keresztényszocialis állami és tartományi alkalmazottak, más községek alkalmazottai számára is mintául szolgál ez a bécsi megoldás. A szervezetekben tömörült közalkalmazottak mind azt figyelik, mit csinálnak a bécsi városházán, mert tudják, hogy az itteni kalkuláció, amelyben szocialisták döntenek szocialisták existenciájárái, teljesen igazságos.

Az alkalmazotti szociálpolitika

példáit és eseteit hozzuk föl a következőkben, amelyek — és az egész bécsi rendszer — megmagyarázzák, hogy, noha a szocialista reformmunka hatalmas tömegeivel megnövelték a községi alkalmazottak munkáját, a kenyérgondoktól való megszabadulással a városházán, a községi üzemekben, a község munkahelyein a *munkakedv* és a *munkateljesítmény* nemcsak örvendetes, hanem egyenesen csodálatos mértékben növekedett.

Abszolút szervezkedőszabadsága

van Bécsben a község alkalmazottainak; az eddig elmondottak után erről nem kell bővebben szólnunk. A keresztényszocialis gyakorlatról, különösen a tanítókkal és a villamosalkalmazottakkal kapcsolatosan, szólnunk még.

Bécs alkalmazottainak száma

félszázezernél több; egy családra két gyermeket számítva: 200.000 lakost tart el Bécs. Ausztriában az állam mellett Bécs község foglalkoztatja a legtöbb alkalmazottat. A *közigazgatási tisztviselők* — a községi vállalatok alkalmazottai nélkül — a felét teszik a községi alkalmazottaknak. így oszlanak meg:

	1914-ben	1919-ben	1922 nov.-ben
Hivatalnokok-----	3.987	5.881	5.186
Oktatószemélyzet-----	8.800	8.900	7.984
Hivatali segédek-----	1.300	1.481	1.337
Egyéb alkalmazottak-----	8.000	11.538	11.000
Összesen —	22.087	27.800	25.507

Amikor Bécs elvált Alsóausztriától: átvett az alsóausztriai tartományi alkalmazottak közül (1921) 1600-at; ekkor Bécs közigazgatási alkalmazottainak száma 29.400 volt. A szocialista Bécs 1921—23 között 3893 közigazgatási tisztviselővel csökkenthette alkalmazottai számát — 13%! —, a kormányerőszakos *Abbau-jától* merően különböző módon (amelyről alább még lesz szó). Az alkalmazottak számának apasztásával és növelésével kapcsolatosan csak még egyre mutatunk rá. 1919-ben fölvelt a *szociáldemokrata* Bécs 90 fiatal tanítót; ezek ugyanis a tanulmányaik befejezése után rögtön bevonultak; négy évig szenvedtek a hazáért, és amikor visszatértek, a keresztényszociális mintahazafiaknál zárt ajtóra találtak; Bécs alkalmazta őket.

Ez a *tisztviselői*, közigazgatási státus. A városi *vállalkozások alkalmazottai* így oszlanak meg:

1.	Városi villamos-----	16.254
2.	Autóüzem -----	303
3.	Teherautóüzem -----	130
4.	Fuvarozóüzem. -----	59
5.	Köztisztaság-----	3.190
6.	Villamossági művek -----	2.329
7.	Gázművek -----	2.528
8.	Sörgyár -----	187
9.	Raktárházak-----	1.132
10.	Temetkezés -----	373
	összesen —	26.485

Együttesen 51.992 alkalmazottja volt Bécsnek 1923 novemberében.

Az üzemi tanács, a személyzeti képviseltetés rendszerének a községi hivatalokba és községi vállalkozásokba való bevonulását érintettük már. Természetes, hogy

a bizalmiférfirendszer

is teljesen kiépült. Mindez segített abban, hogy a főváros alkalmazottainak tisztességes munkabére, kollektívszerződéses munkarendje, modern szolgálati szabályzata, valódi betegsegélyzője, alkalmazotti hitelintézete és most már teljesen kiépített nyugdíjintézete van. Szóljunk ezekről mindegyikről, ha, a hely szűke miatt, vázlatosan is.

A kollektív szerződés

rendszeréről magáról nem kell bővebben beszélnünk. Elég, ha annyit mondunk, hogy e rendszer át- meg áthatja Bécs hatalmas üzemeit. A kollektív szerződések teremtette helyzettől,

a bécekről

azonban kissé részletesebben beszélünk, mert a bérek jó alapot adnak a Budapesttel való összehasonlításra. Minden kate-

góriából hozunk föl adatokat, hogy a kép minél tisztább legyen. A főiskolai képzettségű tisztviselő a tizedik szolgálati év után kap havi 1.9 millió koronát és harminc szolgálati év után eléri a 3.2 milliót. Számvevőségi tisztviselő: 1.7 millió 2.8 millió. Irodatiszt: 1.7 millió — 2.4 millió. Női irodai segédmunkaerő: 1.5 millió — 2 millió. Hivatalsegéd 1.4 millió 1.9 millió. Utcamunkás 1.3 millió — 1.8 millió. Elemiiskolai tanító tíz szolgálati év után kap 1.7 millió koronát, harminc év után 2.6 milliót. (így lehet az, hogy egy öregebb utcai munkás több fizetést kap, mint egy fiatalabb tanító.) Polgáriiskolai tanító: 1.8—2.8 millió. A tanítónő fizetése, természetesen, azonos azzal a fizetéssel, amit a férfitanító kap. A bérhez sok *kedvezmény* járul: a villamos jegyeket féláron kapják, tíz szolgálati év után a bér 50 százaléka jár penzióként és ez minden további évvel 2½%-kal növekedik, úgy hogy 30—35 szolgálati év után a teljes fizetés 90%-át kapja az alkalmazott nyugdíjként; az özvegy a penzió felét kapja; az árvák egy-egy ötödét kapják az özvegy illetményének neveltetési illetményként (ezek azonban az özvegy illetményét nem léphetik túl); a városi alkalmazottak hozzátartozói, akik a betegségében ápták és a temetés költségeit fődőzték, halálozási illetményként megkapják a legutóbbi hónapi fizetés háromszorosát (tehát 3—10 millió koronát); ha a községi alkalmazott a tizedik szolgálati év betöltése előtt hal el, az özvegye minden szolgálati évért az utóljára élvezett évi járandóság 20%-át kapja, különösen méltánylandó esetben a község folytatólagosan fizet az özvegynek havonként 300.000 koronát.

A városi alkalmazottak saját betegsegélyző pénztára,

amelyet a szocialisták teremtettek meg, a legmodernebb alkotmányu. Az alkalmazottak maguk igazgatják. A *Gemeinde* a biztosított alkalmazott fizetésének 1.3%-át adja járulékként és fizeti ugyanazt a járulékot, amit a biztosított fizet. A biztosított tagnak jár orvosi kezelés, gyógyszer, temetkezési költségként 75%, hozzátartozóinak 50%-ig.

A község alkalmazottainak hitelintézete

(*Kreditanstalt für städtische Bedienstete*) a szociáldemokrata községtanács határozatából még 1922-ben létesült a *Gemeinde* (akkori!) 25 milliós alapítóösszegével. A keresztény szociális ellenzék a Kreditanstalt fölállítása ellen szavazott.

Bécs munkásai és tisztviselői számára külön nyugdíjintézet

van. Körülbelül 25.000 a tagjai száma. A keresztényszociális és szociáldemokrata alkalmazottgondoskodás különbözősége talán c ponton a legszembeötlőbb. Amikor Bécsben a keresztényszociálisok igazgattak, a község munkásai nevelésesen kis nyugdíjat kaptak — és erre sem volt igényük: kegyadományt adtak nekik. A szociáldemokrata igazgatásban minden

városi alkalmazottnak *joga* van a penzióra és a községnek *kötelessége* adnia. A járulék felét az alkalmazott, másik felét a *Gemeinde* fizeti. A nyugdíj tíz szolgálati évvel a fizetés 40%-a és ez minden szolgálati évvel 2.4%-kal növekedik. (Az egészségre különösen ártalmas munkával foglalkozóknál az ilyen ártalmas helyen töltött években 3%-kal.) A teljes fizetés nyugdíjként általánosságban a 35-ik szolgálati évvel jár, egyes munkáscsoportoknál azonban már a 30-ik évvel. Az özvegy a férj nyugdíjának 50%-át kapja, a gyermekek neveltetési illetményként egy-egy kilencedét. A nyugdíj összege nem egyszer smindenkorra megállapított: ha a dolgozó munkások bére emelkedik, emelkedik a nyugdíjak összege is.

A villamosalkalmazottak

szervezkedéséről és szolgálati viszonyairól szóljunk még néhány sorban. A keresztényszociális időkben tilos volt a szervezkedés; amikor a villamos alkalmazottai ennek a kezdő jeleit mutatták, büntetésből a lakásuktól kétórájársnyira fekvő végállomásokra osztották be őket; a keserves, fárasztó nappali-éj szakai munka után gyalogolhattak haza két órát; becsületszayas nyilatkozatokat Írattak alá a villamoshoz belépő munkással, hogy hü lesz a császárhoz-dinasztiához és hogy olyan párthoz, amelynek köztársasági irányzata van (tehát a szociáldemokrata párthoz) nem tartozik és nem is fog tartozni. A keresztényszociálisok eltiltották a szaklap (*Der Weckruf*) olvasását. Minden hasztalan volt: a város akkori urai olyan kevés bért adtak az akkor — *a zsarnoki szolgálati rendszer mellett* — különösen nehéz munkával megterhelt villamosalkalmazottnak, hogy azoknak *kellott* szervezkedniük. A villamosalkalmazottak átlagban, túlórázással együtt, havonként 84.31 koronát (=mai 1,200.000 koronát) kerestek; ma a vezető és a kalauz kezdőfizetése 1,513.400 korona. Ma modern községi házakban *olcsó lakást* ad a község az alkalmazottnak; a keresztényszociális időkben a rossz kereseti viszonyok mellett is az ócska, egészségtelen lakásokért akkora lakásbért követelt a város (szoba-konyhás lakásért átlagban a havi fizetés 35%-át), hogy ez a házbér jóval nagyobb volt, mint az államvasuti alkalmazottak házbére; a keresztényszociális érzelmű villamosalkalmazottak maguk is kénytelenek voltak a föltételek enyhítéséért föllépni. Ekkor mondta nekik a keresztényszociális községi villamosüzem egyik vezetője: „Hja, mit szólnának a háziurak ahhoz, ha a házbér a mi házainkban olcsóbb volna, mint a privátházakban!” — Néhány szóval emlékezzünk meg a villamosalkalmazottak fizetéséről. Bécs városi községi vállalatjai között a legnagyobb a villamosvasúti üzem: a többi vállalatnak együtt nincs annyi alkalmazottja, mint ennek. Amint már jeleztük, most a vezető és a kalauz kezdőfizetése havi 1.5 millió korona, amely 1.9 millióig emelkedik. A békebeli kezdőfizetéssel szemben a vezetőnél 11.553-szoros, a kalauznál 14.144-szeres az emelkedés. A villamosműhelyek

Szaktanácsai 1.6—2.1 millió korona fizetést kapnak, a segédmunkások 1.4—1.8 milliót, az asszonyok 1—1.2 milliót, az ifjúmunkások 500.000—600.000 koronát havonként. A városi gáz- és villamosművek alkalmazottainak a bérvisszonyai ugyanilyennek. — A városi alkalmazottak *nyári szabadságot* is kapnak: három, illetőleg négy hetet.

A létszámcsökkentés

nehéz dolganak a keresztülvitele a szociáldemokrata közigazgatásra nehezedett Bécsben. Az állami háztartásban a „szanáló“ keresztényszociális kormánynak kellett ezt a személyzetcsökkentést végeznie. A szocialista többségnek, amikor átvette a város vezetését, az volt az első dolga, hogy beszüntette új alkalmazottak fölvetelét, — kevés új rezsim mondhatja el ezt magáról! Bécs alkalmazottjait így kerülte el az *Abbau*-nak az a brutális módja, amit a kormány gyakorol és a keresztényszociális tartományok gyakorolnak állandóan. Ami városi létszámcsökkentésre mégis szükség volt, azt a városi alkalmazottak érdekképviseletével való alapos tárgyalások után vitték véghez. Ki kell itt emelni, hogy 1. a lehető legelőnyösebb föltételek voltak amaz alkalmazottak számára, akik hajlandók voltak maguktól kiválni a városi szolgálatból (*freiwilliger Abbau*) és hogy 2. a létszámcsökkentés csak azok kategóriájára terjedt ki, akik 1914 július 1-e óta kerültek Bécs község szolgálatába. De létszámcsökkentésre az állam is szorította Bécsset; ám körülbelül ugyanebben az időben megindultak az osztrák főváros pénzügyi, városépítő ésatöbbi reformmunkálatai. Ezekre való tekintettel,[^] de különösen a szocialista többségű községtanácsnak az önkéntesen kiválókra megállapított kedvező föltételei folytán 700 községi alkalmazott vált ki a szolgálatból, úgy hogy a vörös Bécsben egyetlen alkalmazottat sem kellett akarata ellenére elbocsátani. (Ezzel szemben a népszövetségi kölcsön fejében, a genfi protokollumok parancsaként a Seipel-kormányzás köteles 1925 június 30-ig a 253.000 állami alkalmazottból 100.000-et, vagyis 39.5%-ot elbocsátani, ezek közül 1924 július hó 1-ig 75.000-et!)

Bécs szellemi és fizikai munkásai

között bajtársias a viszony. A személyzeti ügyosztály vezetője, *Speiser* elvtárs városi tanácsos egyik választógyűlési beszédében örömmel emelte ki, hogy nemcsak a többségében munkásból kikerült községtanács értékelni teljes mértékben a szellemi munkát, hanem maguk a főzés fizikai munkásai is, akik nagyon sok esetben maguk kívánták bizonyos szellemi munkával foglalkozók kategóriájába javadalmazásának az emelését. Másrészt a vezető, nem munkássorból kikerült tisztviselők a legnagyobb elismeréssel vannak a fizikai munkások

teljesítményeivel, különösen az üzemeik vezetése terén való praktikus közreműködésével szemben.

Szociáldemokrata vezetés, szociáldemokrata alkalmazottak:

ez a kapcsolat mindent kifejez és jellemez. Speiser városi tanácsos, a szocialista községi alkalmazottak egyik választói gyűlésén így fejezte be a községi személyzeti politikát ismerető beszédét: „A szociáldemokrata városvezetés büszke arra, hogy megteremthette azt a helyzetet, amelyben a város vezetői és a város alkalmazottai között *nagyszerű munkaközösség* van. És büszke arra, hogy a város vezetői és a város alkalmazottai között másik nagy közösség is van, *az elvek, a világnézet nagy közössége!*

Az oktatószemélyzet

helyzetére vissza kell még térnünk. Hogy a szervezkedés és véleménynyilvánítás szabadsága teljes mértékben a tanítókra is vonatkozik, természetes. Amint most vannak a városnak keresztényszociális tanítói, voltak szociáldemokrata fölfogású tanítói is a keresztényszociális időkben. De akkor napirinden volt a megrendszabályozás. Aki tanító szabadabb fölfogású hírében állott, azt megrendszabályozták vagy elbocsátották. Ilyen hírből álló tanító igazgató (iskolavezető) egyáltalán nem lehetett. A tanítóknak fogadalmat kellett tenniük arról is, hogy „sem német-nemzeti, sem szociáldemokrata egyesüléshez nem tartoznak“. A szociáldemokrata városkörnyezés a legutóbbi időkben teremtette meg

az oktatószemélyzet szolgálati szabályzatát,

amely — a kor szellemének megfelelően — teljesen új alapelven nyugszik és példaképe lehet a modern szolgálati viszony jogi szabályozásának. Akié az iskola, azé a jövő, mondták a keresztényszociálisok és minden eszközzel elnyomták az oktatószemélyzetet, különösen az iskola reformálására törekvő irányzatot; csak a csúszók-mászók, a szemforgatók számára volt szabad a pálya. A városházi szociáldemokrata többség 1919-ben tudta jól, hogy a bécsi tanítószolgálat nagy része ellenségesen áll vele szemben, a keresztény-szociális párthoz tartozik. Azóta négy év múlt el és Bécs tanítói tudják, mit köszönnek az új rendnek; nagy szerepe van ebben a tanítói szolgálati szabályzatnak is. A fegyelmi bíróságok már nem vérbíróságok; az oktatószemélyzet tagjai a bírák. A titkos minősítés intézményét megszüntették; minden tanító-tanítónő megnevezheti a szolgálatát, minősítése leírását és ha azt hiszi, hogy helytelenül ítélték róla, panasszal élhet; ez ügyben is a *kartársak* döntenek. Jelentékeny anyagi előnyt kap az a ta-

nító (nyugdíjbeli járandóságaiban is), aki a polgáriiskolai tanítói vizsgáit leteszi.

Az oktatás dolgáról később, a *b. fejezetben*, még bőségesen lesz szó.

II. FEJEZET.

Bécs 1924 évi költségvetési előirányzata.

Amikor ezeket a sorokat írjuk (1923 (november vesén), akkor van készülöben Bécs 1924. évi büdzséje. A vezető tanácsosok már összeállították az ügyosztályuk költségvetéséit, a pénzügyi tanácsos összefoglalta, a vezető párt, a szociáldemokrata párt községtanácsosainak klubja már elfogadta, előzetes tárgyalásra a pénzügyi bizottság elé, majd a községtanács elé kerül; nagyobb változás már nemigen lesz rajta, — az előterjesztés alapján ismertethetjük a költségvetési előirányzatot.

a) A bevételek.

A kiadások növekednek, a szocialista város rengeteg szociálpolitikai, népegészségügyi és a többi kötelezettséget vállalt, gondoskodni kellett a bevételek szaporításáról. Ez *adóemelé*s útján történik. Az alapelv azonban az, hogy *csak a tehetősek, a birtokosok, az élvezők terhei növekedjenek, a tömegeké semmiképen!* Ezt következetesen feeresztülvizsik: *csak a fényűzés adóját emelik.*

Bécs 2872 milliárddal dolgozik 1924-ben (1923-ban 1288 milliárddal). 1923-ban. a bevételekre 1164 milliárd koronát irányoztak elő, 1924-ben 2179 milliárdot, vagyis majdnem kétszerannyit, mint a múlt évben. Az 1924. évre szükséges 2872 milliárddal szemben 2179 milliárdnyi bevételre számít Bécs; hiányzik tehát 693 milliárd. 150 milliárdot adóemelésből kell bevenni, a többi 543 milliárdot tartalékból, kölesönből szerzik meg.

Ami már most magát az adóemelést illeti (az egyes adónemekről alább részletesen írunk!):

a) a *Wohnbausteuer*t (lakásépítési adó) emelik azokra nézve, akik a békében 3000 K-nál nagyobb évi lakásbért fizettek. A lakások és üzlethelyiségek egészen kis töredékéről van szó. A 605.590 lakás és üzlethelyiség közül 3000 K-nál *kevesebb* bért a békében 587.409 fizetett; ezek számára a Wohnbausteuer eddigi skálája változatlan marad. A lakásépítőadó emelése tehát csupán 18.181 nagy lakást és különösen előkelő üzleti helyiséget érint;

b) az *automobiladót*, amely a járóművek beszerző- és fönntartóköltégeihez képest eddig meglehetősen kicsi volt, megtízszerezik; a teherautók és taxis autók mentesülnek az emelésítől;

c) a *háztartási alkalmazottak után fizetendő adót* ugyan-csak megfizérik; ez adó alól az *egy* (az első) háztartási alkalmazott mentes; e téren nem is lesz változás; 6698 háztartás van, amelyre ez a *Hauspersonalabgabe* vonatkozik; az 520.000 bécsi háztartás között csak 5915 olyan van, amelyben egynél több „cseléd” van; a második háztartási alkalmazott után már évi 500.000 K-t kell fizetni;

d) a *hirdetési adó* eddig 10% volt; 1924-ben bevezetik a lépcsőzetesség rendszerét; az első 200 millióig marad az eddigi 10%, minden további 200 millióhoz újabb 5% jön, úgy hogy példáulul egymilliárdnál eléri a 35%-ot;

e) emelik a *kutyaadót* is 20.000 K-ról évi 50.000-re; az emelés az ebtartás költségeihez képest nagyon is szerény. (A háború előtt 40.000 kutya, volt Bécsben; most 91.000 van.) Az ebadónak a jövedelemhez viszonyított progresszivitása nagyon költséges és nem kifizetődő berendezkedés volna;

f) emelik az *ingatlanforgalmi adót* 50%-kal és

g) a *totalizátor és könyves fogadás adó jót* is 50% -kal.

Bécs község jövedelmei az adókból

1924-ben a következők lesznek (zárójelben az 1923. évi adó-bevételi adatok): *Fürsorgeabgabe*, a szociális gondozás adója 350 milliárd (177), *vigalmi adó* 70 milliárd (40), az *élvezeti cikkek adója* 60 milliárd (30), az *idegenek szállodai-penzióni adója* 28 milliárd (28), *értéknövekedési adó* 20 milliárd (8), *plakátadó* 2.5 milliárd (0.6), *hirdetési adó* 8 milliárd (2), a *háztartási alkalmazottak után fizetendő adó* 3 milliárd (1), *automobiladó* 7 milliárd (5.5), *biztosítási adó* 10.5 milliárd (5.3), *telekadó* 4 milliárd (1.7), *lakásépítőadó* 40 milliárd (0), *vizmű-adó* 26 milliárd (21). A tervezett emelések ezekben a számokban még nincsenek bent: a községtanács még nem fogadta el az adóemelést. Meg kell még jegyezni, hogy a kormánnyal éppen most tárgyalások folynak bizonyos adókban való részesedés dolgában, továbbá hogy az államnak a személyzeti kiadásokhoz való hozzájárulása az 1923. évi 299 milliárdról 1924-ben 133 milliárdra süllyed. (Az állam 1924-ben *utoljára* ad ilyen hozzájárulást; ezután a községek és a tartományok teljesen a maguk erejére lesznek utalva.)

b) A kiadások

tételeit is csak főbb vonásaiban ismertethetjük. Ezek a kiadási tételek Bécs újjáépítésének jegyében állítódtak össze. Az 1923. évi büdzsével szemben az 1924. évi büdzsé 1600 milliárd több-kiadással számol; az emelkedésben a községi háztartás minden csoportja részes.

A legerősebben a *népjóléti* csoport, amelyre 498 milliárd szükséges (1923: 333 milliárd); ez az összeg jóval nagyobb, mint a szociális gondozás céljára bevezetett adóból, az úgynevezett *Fürsorgeabgabe*-ből befolyó összeg.

A lakásügy csoportjára, tisztára lakásépítésre — a hivatalnoki fizetések nélkül — 592 milliárd esik és ez az összeg adja meg az 1914. évi büdzsé jellegét.

Az iskolaiügy 334 milliárd koronát kap (ebből 14 milliárd az iskolai étkeztetésé, az iskolaorvosi intézményé és az iskolai főgliklinikaké). Részletesen ne menjünk bele a csoportok összegeinek a tárgyalásába, de arra mutassunk rá, hogy Gemeinde Wien szocialista vezetősége (amint a *L fejezetben* kimerítően tárgyaljuk) megígérte a következő öt évre 25.000 községi lakás építését; 1924-re 5000 lakás építése volna soron; sikerült biztosítani a lakásépítés gyorsítását: 1924-ben nem 5000, hanem körülbelül 8000 községi lakást építhetnek.

Az eddig állami kezelésben volt városi gőzvasut (*Stadtbahn*) villamosítására 185 milliárdot irányoz elő a pénzügyi osztály. Nemcsak Bécs közlekedését javítják és egyenletesítik ezzel, hanem a lakásnyomoruságon is enyhítenek: a Stadtbahn a perifériákat köti össze a belső városrészekkel.

A városi vállalkozások részére szükséges *investíciókra* ezen kívül 150 milliárdot irányoztak elő. Itt kell megjegyeznünk (részletes méltatás e vázlat *7. fejezetében* van!), hogy valamennyi községi vállalkozás aktív, noha a községi vállalkozások az *önköltség* elvével gazdálkodnak és moha tarifáik az *aranyparitás* alatt vannak; ami kevés fölösleget mégis elérnek, az a vállalkozásoknak marad, nem folyik be a községi pénztárba.

A vízművek kiépítése (vele együtt a főváros elektrifikálása) nagy erővel folyik tovább (150 milliárd).

Általában ki kell emelni, hogy az 1924. év gazdasági életét Gemeinde Wien építkezései, investálásai óriási mértékben befolyásolják majd, — csak arra mutatunk rá, hogy olyan építkezésszezonnak kell jönnie, amilyen a béke e szempontból legjobbnak mondható éveiben volt, aminthogy az ausztriai munkanélküliség csökkenő tendenciáját is legnagyobb részét Bécs munkáltatása okozta.
Néhány adat a büdzséből

az investálások

sorozatából:

gyermekátvevőhely építése (IX. kerület): 14 milliárd,
ifjúsági hivatal építése (XXI. kerület): 3 milliárd,
új gyermekkert (Matzleinsdorf): 2.5 milliárd,
új gyermekotthon: 12 milliárd,
konyha a lainzi szociális telepen 20.4 milliárd,
népfürdő építése (X. kerület): 35 milliárd (II. részlet),
utcája vitás, kövezés: 100 milliárd,
az utcai világítás fokozatos javítása: 10 milliárd,
iskolák tatarozásába villany bevezetése: 13.3 milliárd.

Néhány adat az 1924. évi büdzséből

a szociálpolitikai kiadások

tételei közül:

a nyomorékok (háborús invalidusok) intézetét átveszi a község,

a melegedőszobák intézményét finanszírozza a község, mert az eddig főtartó jótékonyági egyesület képtelen a főtartásukra,

a téli hónapokra fa- és szénakciót támogat a község: 1 milliárd (10.000 bécsi három hónapon át 20—20 kilogram szén és 20—20 kilogram fát kap), újabb anyasági tanácsadót állítanak föl, újabb két iskolai fogklinikát rendeznek be, berendezik a kilencedik tüdőbeteggondozót (XXI. ker.),

három kisebb temetőből parkot csinálnak, az egyikben gyermekjátszóteret és gyermekszabadfürdőt is,

1000 új padot kapnak a parkok (850 millió) és ezekkel együtt a békebeli 6700 paddal szemben 9000 pad lesz Bécsben,

a községi fürdőket bővítik, — sőt ezúttal jelenik meg a büdzsében először

az idegenforgalom emelésére szánt összeg: 1200 millió kor.,

az iskolák ösztöndíjait emelik*

de erősen emelik az arra rászorult, de községi intézetbe még nem kényszerült szegények tartásdíját (1923: 6.2 milliárd, 1924: 61.5 milliárd), ehhez jön még a házbérsegély 2.4 milliárddal,

a nevelőszülőkhöz kiadott gyermekekért 1924-ben 34.8 milliárddal számol a büdzsé (1923: 4.8 milliárd),

az iskolásoknak a tanítás eszközeivel való ellátására 14.5 milliárdot számít az 1924. évi költségvetési előirányzat.

Bécs szociálpolitikai, népjóléti rendszerét az 5. fejezet tárgyalja.

III. FEJEZET.

Bécs pénzügyi munkája

élén *Hugo Breitner* elvtárs városi tanácsos áll; az ő munkáját és ügyosztályának munkáját világszerte behatóan tanulmányozzák. Teljesen rendbehozta (alig négy év alatt) Bécs gazdasági ügyeit, a világváros háztartását új alapokra helyezte, — azt mondják, hogy az októberi választáson az ő agitálómunkája biztosított olyan hatalmas sikert a szociáldemokráciának. (Ami részletek itt következnek: azok az adatok Breitner egyik agitációs választói beszédéből és az 1923. meg az 1924. évi költségelőirányzatból valók.)

1919 tavaszán Weisskirchner, Bécs keresztényszociális polgármestere a pénzügyi bizottság előtt ismertette a város viaszatlan pénzügyi helyzetét; nincs más hátra, mondotta, hogy a legközelebbi napok nehézségei legyűrhetők legyenek, mint a városi gázművek 40%-ának a Länderbank számára való eladása, 40 millió koronáért. A szociáldemokrata község-tanácsi ellenzék megakadályozta ezt a csúnya vásárt.

Többségre kerülvén, *teljesen üres kasszájú várost* vettek át a szociáldemokraták; júniusra, a községi választások után,

már nem volt pénz az alkalmazottak fizetésére; rövidlejárati valutaadósságok maradtak a keresztény szociális uralomból; és, ez a legsúlyosabb, mindenfelől a követelések özöne áradt az új többség felé: a lerongyolódott alkalmazottaké, az éhséggel küzdő nyugdíjasoké, az elgyöngült árvaké, a kórházaké, amelyeknek már nem voltak műszereik, lepedőik, amelyeknek rézedényeit is elszállította a háborús örület, az iskolaké, amelyeknek egy részét a katonaság agyonnyúzta, a városi vállalatoké, amelyek tönkretettek, deficitesek, megmozdulásra képtelenek voltak; — mindenki látta, hogy a sokat szenvedett főváros óriási katasztrófának megy neki. Az utódállamok, de aját országának parasztrajai is rosszul bántak Béccsel, ezek ne hoztak élelmet, amazok nem tadtak szemet (1919 szeptemberben egy egész héten át álltak emiatt a bécsi villamosok!). Bécs olyan állapotban volt, mint fönnállása óta soha, a török megszállás napjaiban sem. Csudát kellett teremtenie a szociáldemokrata igazgatásnak.

A csuda megtörtént!

Rengeteg pénz kellett — és annál inkább kellett rengeteg pénz, mert a korona értéke napról-napra zuhant. A szocialista községi pénzügyi politikától függött, hogy a szociáldemokrácia képes lesz-e ezekben a kegyetlenül nehéz időkben a város kormányzására. Hiszen lehetett volna könnyű dolga is Bécs vezetőségének; tehetett volna azt (a kényszer parancsolt!), amit a liberálisok kezdtek és a keresztényszociálisok évtizedeken át folytattak; a nagy tömegeket elnyomni, azokat kényszeríteni a terhek viselésére, minden eszközzel, leginkább az adóztatás eszközével, a monopóliumos városi üzemek tarifájának az emelésével. De ilyen eszközök egyikéhez sem nyúlhatnak szociáldemokraták.

Három forrásuk volt a keresztényszociálisoknak:

a) A *házbér* tekintélyes része a község pénztárába folyt be; a legutolsó békeévben (1913) 50 millió aranykoronát kapott *Mietzins-ből* a község és további 20 millió aranykoronát Alsóausztria tartomány; mivelhogy 1921 január 1-től fogva Bécs végleg kivált Alsóausztria tartományból és nemcsak község (*Gemeinde*), hanem tartomány (*Land*) is, — ha folytatja a keresztényszociális gyakorlatot, lakás- és üzleti bérből 70 millió aranykoronát könnyelhetne el: 1050 milliárd papírkorona volna ez!

b) A *fogyasztási adó* a keresztényszociális érában 10 millió aranykoronát adott a városnak: 150 milliárd papírkoronányi bevétel volna ez.

c) A városi *egyedárusító* (monopóliumos) üzemek (házi-kezeléses vállalatok) a keresztényszociális korszakban 18 millió aranykorona fölösleget adtak: 270 milliárd papírkorona volna ez. és nem is kerülne nagy mesterkedésbe éppen a monopóliumos természetű üzemeknél — villamos, villany, gáz — az önköltséghez 10 vagy akár 20 százalékot hozzácsapni. (Erről, a házi kezelés keresztényszociális és szociál-

demokrata gyakorlatáról és adatairól a 7. fejezetben körül-
ményesebben szólnunk.)

Vagyis a keresztényszociális városkormányzás ebből a három forrásból 1470 milliárd papirkoronát merített volna. Ezzel nemcsak megfeleltethetett volna a városvezetés az 1923. évi előirányzatnak (1288 milliárd papírkorona), hanem még sok pénz is rendelkezésre állt volna (182 milliárd!). De a szociáldemokrata városkormányzás elve az, hogy

**ne a tömegek, a szegények fizessenek:
fizessen az, akinek van miből!**

A lakóvédelem megszüntetése a lakást elviselhetetlenül megdrágította volna, a fogyasztási adó még lehetetlenebbé tette volna az életet, a monopóliumos üzemeknél naf[^] nyereségre való törekvés horribilisán növelte volna a villamos, a villany, a gáz árát. Elvtársaink nem tévedtek erre a kényelmes útra: rendszer, elv, határozottság alapján cselekedtek. A lakóvédő törvényt elkeseredett szívóssággal védelmezték és védelmezik. (A legutóbbi választás nagyrészt a *Mieterschutzgesetz* jegyében folyt le!) A fogyasztási adókat teljesen megszüntették. A városi üzemek irányításában az önköltség elve a vezető.

Nos hát: *milyen úton-módon* teremtett pénzt a szociáldemokrata Breitner tanácsos, hiszen bank jegysajtó ja sem volt?!

Szocialista metódus szerint! És ez a metódus az, amely a bécsi burzsoázia egységfrontját teremtette meg a „vörös városháza“, a Rathaus-marxisták ellen — teljesen sikertelenül.

A bécsi adórendszer vázlatja.

Előszőr is megteremtették

a vigalmi adó

rendszerét. Az volt a fölfogásuk, hogy amikor Bécs a gyerekeket kénytelen koldulókörútra külföldre küldeni, azok az emberek, akik mulatozni akarnak, fizessenek a szórakozásukért; *minél jobban* szórakoznak, *oMnál jobban* fizessenek. Fizetnie kell a munkásnak is a kis szórakozásáért, az ifjúságnak is a táncért, — az adótételek között nagy, nagy különbség van. Egypár adat mindennél jobban magyaráz:

1923-ban január 7-től február 13-ig *farsangolt* Bécs. A mulatózók 1180 millió koronát fizettek be adóként a község pénztárába. Egy 110 gyermeket nevelő városi *árvaház* évi költségét teljesen fődözi ez!

A tavaszi *löversenyek* belépőjegyei 1274 millió koronával szaporították a főváros pénzét. A községnek a versenyfogadásokban való részesedése további 6 milliárd korona. Ez az utóbbi összeg lehetővé teszi, hogy Bécs teljesen ingyen adja a, *vizet* a lakosainak. (A keresztényszociális időkben a házberadéhoz külön vízdíjpótlék volt!)

1923-ban, az első négy hónapban a bécsi *operettszínházak* 2140 millió korona adót fizettek. Az operettlátogatók így eltartják Bécs 800 *elhagyott gyermekét*. (Az eggenburgi nevelőintézet — „javítóintézet” — négyhavi költségét adták.)

A Práter (városliget) egyik nagy *mozija* az év első felében 758 millió vigalmi adót fizetett; két mariahilferstrassei mozi 800 milliót fizetett. Egy *tűzijáték-ünnepség* egy este 94 millió koronát adott,

A *labdarúgás* híveinek száma Bécsben is sok, sok tízezerre rug. Az olasz-osztrák meccs 99, a Prága—Bécs-meccs 106, a Westham—Hakoah-meccs 112 millió koronát adott vigalmi adóban. (Breitner azt mondja, hogy ilyen meccseknél van nyerő és veszítő; a Gemeinde, Bécs minden körülmények között nyer.)

A vasat harapó *Breitbart* mutatványait hosszát heteken át bámulta Bécs: a bámulásból a községnek 1106 millió korona vigalmi adó jutott. A Bad Hall-i *gyermeküdülöhely* egész évi költségeit fedezi ez a summa!

Vigalmi adóra az 1923. évi büdzsé 40 milliárdot, az 1924. évi 70 milliárdot számít.

Az élvezeti cikkekre

is teremtett adót a község. Az állami szanalás során a kormányzás is bevezette az *áruforgalmi adót*. A burzsoá és szociáldemokrata adópolitika *különbözősége* itt látszik meg igazában. Az állam (az élén keresztényszociális-nagynémetkoalíciójú minisztérium van) megadóztatja a húst, a zsírt, a lisztet, a kenyeret, a krumplit, minden ehetőt. A szocialista község 15% adóval kötelezi az éjszakai helyiségeket, a bárókat, a borozókat és azokat a helyiségeket, amelyek kifejezetten *luxusüzemek*. 1923 első felében a borozók (a *heuriger-ék*) 1600 millió koronát, a bárók 2500 milliót, hét nagy éjszakai mulató 4 milliárd koronát fizetett *Nahrungs-, Genus smittelabgabe* címén. Ezek a milliók fedezik az ybbsi *ideggyógyintézet* és az új, *iszákosságot gyógyító üdülöhely*, tehát két nagy humanitárius intézmény teljes költségét. Az ivók pénzéből így gyógyítja a szocialista község azokafat, okik' az alkohol mocsarából kimenthetők.

Az élvezeti cikkek adójából az 1923. évi költségvetés 30 milliárddal, az 1924. évi 60 milliárddal számol.

Fremdenzimmerabgabe

a neve annak az új bécsi községi adónak, amit a szálló és a penzió fizet a külföldi vendége után. A fővárosnak nagy volt és bizonyára nagy marad az idegenforgalma; az idegenforgalom beruházásokat követel (flaszterozást, intenzivebb utca tisztítás, a világítás javítását ésatöbbit) és ez nagyon sok pénzbe kerül. Fizesse ennek a költségét az idegen, illetőleg: az az idegen, aki fizetheti; élvezzi a várost, a város intézményeit, segítsen ezek eltartásában. A fejadó ostoba formáját elutasítja a szocialista községi adórendszer (Német-

ország némely városában és Ausztriának a keresztényszociálisoktól kormányzott tartományai városaiban — Tirol, Salzburg — otthonos ez); igazságtalan ez és tönkre is teszi az idegenforgalmat. Nem az idegen személyisége szerint, hanem a hotel vagy penzió osztályozottsága szerint vetik ki a *Fremdenzimmerabgabe-t*. Elkerülhető ezzel az, hogy a jóvalutájú országból való szegényebb idegen aránytalanul többet fizessen, mint a rosszvalutájú országból való nagyon gazdag külföldi. Hat körüti nagyszálló 1923 első felében 6 milliárd korona adót fizetett. Az egész évre az egész város hoteljei és penziói 28 milliárd koronát fizetnek. Az egész bécsi modern *tűzoltóság* költségeit fedezik ezzel! (A tűzoltók hetvenkétórás permanens szolgálati idejét, természetesen, megszüntették a szociáldemokraták és egyúttal áttértek teljesen az automobilosításra.)

A *Fremdenzimmerabgabe-ból* az 1923-as és 1924-es büdzsé szerint egyaránt 28 milliárd korona folyik be.

Az értékelkedés adója

ellen nagyon heves a szociáldemokrata adópolitika ellenzékének a támadása. Hogyne, hiszen a „község a házak és telkek vételárának egy részét a magáénak nyilvánítja“, holottan az aranykoronában való számítás szerint értékelkedésről nem lehet szó. Igaz. A lakóvédő törvény hatása folytán a házak, telkek ára (azok fekvése, helyzete szerint) a békeárnak nyolcszáz-háromezerszerese, holottan az aranyparitás 15.000 körül van. Mégis *igazságos* ez az értékelkedési adó. Hogyan viselkedik ugyanis az értékelkedési adó miatt elkeseredett ház- és telektulajdonos a jelzáloghitelezőjévéi szemben? Valorizáltan fizeti talán vissza a békében kapott kölcsönt? Az ingatlanának az értéke mégis csak megsokszorosodott! Az aranyban kapott Jelzálogkölcsönt nagy nyugalommal fizeti papirkoronával és nagy nyereségre tesz szert; vannak ingatlantulajdonosok, akiknek a háború előtt a házukból egy téglá ára nem volt az övék, a lakóvédő törvény ellenére is megvagyonosodtak. A régi birtok egyébként is csak tízszázalékos adót fizet. Azok az emberek azonban, akik ingatlanokat csereberélnek, vesznek-eladnak, 45—60%-nyi adót fizetnek.

Az 1923. évi büdzsé 8 milliárdot, az 1924. évi 20 milliárdot irányzott elő értékelkedési adóra.

Az automobiladó

körül való eljárás is élesen jellemzi a burzsoá és szocialista adórendszer között való nagy különbséget. A béke éveiben Ausztriában egyáltalán nem volt automobiladó. A keresztényszociális Bécs az üzemi költségnél drágább jeggyel megadóztatta a városi *villamos* utasait, de az *autók* urait nem. A szocialista Bécs fordított, gyökeresen változtatott a dolgon: a városi villamosnak nem szabad nyereségre dol-

goznia (a jegy ára nyolc békefillérrel olcsóbb, mint 1913-ban!), csak az önköltséggel kell gazdálkodnia, de az automobiltulajdonosoknak kell fizetniök, sokat pedig! 1923-ra tíz milliárd adót kellett a bécsi autótulajdonosoknak beszállítaniok, 1924-re megtízszerezik ezt. Az automobiladó bevételei teszik lehetővé az *iskolai étkeztetést* (gyermekkertekben 2000, iskolákban 20.000 gyermek számára!), mert a gyermekétkeztetés külföldi segitegü módszere az összeomlást követő hónapokban köszönetreérdemes volt, de tartós berendezkedés nem lehet; a gyermekek ne a koldusság állapotán nevelődjenek, hanem lássák gyakorlatosodni az önségélyezés elvét! Az automobiladó emelése falói a teherautók és a taxi-autók ki vannak véve.

Az 1923. évi 5.5 milliárddal szemben az 1924. évi büdzsé 7 milliárdnyi automobiladóval számol.

Hauspersonalabgabe

a neve az egyik speciális adónak: a háztartási alkalmazottak után való adó ez. Bécsben vagy félmillió háztartás van és van 40.000 háztartási alkalmazott (a békében 60.000 volt). Az *első* háztartási alkalmazott után a „cseléd“-tartó *adómentes*: sok helyütt szükséglet, kényszerhelyzet a háztartási alkalmazott tartása. (Az anya meghalt, beteg van a családban, sok a gyerek, a szülők munkába járnak ésatöbbi.) Sőt: a kényszerhelyzet okozhatja *második* háztartási alkalmazott tartását is. Ezért a háztartás feje még igen kis összeget fizet: (1923-ban) évi 50.000 koronát, ami a viszonyokhoz — a bérviszonyokhoz mérten is! — egészen elenyésző összeg. De az ennél is *több* idegen munkaerőnek a háztartásban való alkalmazása már *luxus*! Itt nagyon erős progressziója van Bécs adózórendszerének. Nagyon helytelen volna például — Breitner példája ez — arra a családra, amelynek tíz női és nyolc férfi háztartási alkalmazottra van „szüksége“, 18X50.000 (=900.000) koronányi évi adót kiróni. A progresszió szerint ebben az esetben az adó hatvanmillió korona. Castiglioni bankár ennyit fizetett 1923-ban *Hauspersonalabgabe* *címén! De östiglioninál nagyobb adózók is vannak: van egy család Bécsben, amelynek a tagjai megengedhetik maguknak 114 munkásembernek: 31 női és 83 férfimunkaerőnek a kényelmük számára való foglalkoztatását, a Rothschild-familia ez. Hát ez ia család köteles volt az 1923. évre a szocialista Bécs község pénztárába 1547 millió koronát *Hauspersonalabgabe* címén lefizetni. Ez a summa elég arra, hogy a hohewartei, 220 gyereknek teljes menedéket iádé *árvaházat* föntartsa a község. A keresztényszociális uralom bezzeg nem fizettette ezt az adót a zsidó Rothschilddal!

Ami mármost az 1924. évi büdzsé adatait a *Hauspersonalabgabera* vonatkozóan illeti: ezt az adót is megtízszerezik, mint az utomobiladót. Az *első* háztartási alkalmazott után *adómentes* a háztartás. Az 520.000 háztartásból a „cselédadó“-t

évi 50.000 K helyett 500 000 K-t kell fizetni; 5915 olyan háztartás van, amelyben két vagy kettőnél több a háztartási alkalmazottak száma.

A *Hauspersonalabgabe-t* az 1923. évi költségvetéssel szemben (1 milliárd) 3 milliárdra irányozza elő az 1924. évi büdzsé.

A Wohnbausteuer

intézményéhez jutottunk el most és úgy gondoljuk, hogy az itt következő pár sorral jellemezhetjük majd legjobban Bécs szocialista adópolitikáját Bécsben nincs lakásadó, csak ez a *Wohnbausteuer*, amely a községi lakásépítkezés célját szolgálja; az értelmét talán úgy fejezhetnők ki népszerűen, hogy az, akinek van lakása, járuljon hozzá a lakás talán polgártársa hajlékának a megteremtéséhez; *minél jobb a lakása, annál többel* járuljon hozzá, annál többet fizessen. Bécsben nincs házbérkrajcár és nincs vizadó. Amikor még keresztényszociális kormányzás volt Bécsben, a lakásbér minden koronájából, a legkülönfélébb megjelölésekkel, 35.2 békefillér a városháza, a tartomány, az állam kasszájába futott. Egyformán! 35.2 aranyfillért fizetett koronájából a pincelakás is, a körúti palota is, a külvárosi „kereskedő“-bódó is, az óriási luxusüzlet is, a kisiparos műhelyecskeje is, a többépületes gyár is. A szociáldemokrata elv azt mondja, hogy az e téren való *egyenlő* elbánás a legnagyobb *igazságtalanság*. A *Wohnbausteuer*, amely teljes kifejlődésében 1923 január 1-je óta mutatkozik (amikor is minden reáladó a községé lett), kezdődik a békebérek 40-szeresével és végződik, a luxuslakásoknál, az 500-szorosával. De külön kezeli a szocialista várospolitikai a nem bérházjellegű házakat, a luxusvillákat, az egyedül csak a tulajdonostól lakott palotákat. A keresztényszociális időkben az elv az volt, hogy az ilyen magánpaloták és luxusvillák esetében a háziúr és a lakó egy, tehát bérfizetés nincs, tehát adózás sem lehet, a gyakorlat meg az volt. hogy az adóügyi hatóságok csak a tulajdonos vallomása (*Selbsteinschätzung*) alapján jártak el; a tulajdonos nem volt szigorú önmagához, az adóhatóság pedig félszemét, néha mindkét szemét behunyta. — A szociáldemokraták a lakásépítőadó elvét — az egyenlőség a legnagyobb igazságtalanság! — így gyakorlatiasították: a békében átlagban 300 korona lakásbért (havi 25 koronát) fizetett a munkásháztartás, ebből adó volt 105.60 aranykorona = 1,584.000 papirkorona. A szocialista városkormányzás lakásépítőadója erre az átlagkategóriára 12.000 K (=80 békefillér), mégpedig — egész évre. Vagyis: a keresztényszociális kormányzás, amely az akkor hirhedt bécsi lakásnyomorúság idején *nem építetett*, évenként 105.60 békekoronát követelt a munkástól, a szocialista városkormányzás meg 0.80 békekoronát és minden ilyen adóból befolyó pénzt *csak építkezésre* fordít. A munkás ma százhuszonharmadát fizeti annak, amit, e címen, a keresztényszociális városi uralom alatt fizetett. Egy cigaretta 500—600 K, egy újság 1000 K,

a villamosjegy 1700 K, — *havi* 1000 K lakásépítőadó nem elviselhetetlen a munkásháztartás számára. Hasonló, arányos mérsékletességgel kezeli a szocialista adóeljárás a 2—3-szobás lakásokat a hivatalnokok, az ügynevezett középosztály lakásait. A keresztényszociális időben 600 koronás bérnél 211 aranykorona (= 3,168.000 papiroskorona) volt az adó; a lakásépítőadó most 24.000 K évenként (=1.60 aranykorona), vagyis havonként 2000 korona. A békében 1800 K évi lakásbér már nagyon sok volt. E lakásokból szedtek a keresztényszociálisok adóba 634 békekioronát (=9,504.000 papiroskorona!); a bécsi városháza szociáldemokratái 90.000 papiroskoronát (= 6 aranykoronát) szednek. A 3000 aranykoronás békebérnél most a szocialisták 198.000 papiroskoronát szednek be (=13 aranykorona); a keresztényszociális időben a 3000 koronából 1056 aranykoronát (= 15.840.000 papiroskoronát) kellett volna fizetni. — De tovább is van: a nagy urak, a villák, a paloták kerülnek sorra! Évenként 12.000 korona *Wohnbausteuer* fizet, átlagban, a munkás, évi 24.000 koronát a hivatalnok: — itt közöljük a megrövidített listáját a *nagyon gazdag* emberek lakásépítési adójának:

Kuffner Móric villája (XVII, Promenadegasse 19): lakásépítési adó a község részére évenként 37,980.000 K;

Esders István villája (XIX, Ettinghausenplatz 1): lakásépítési adó 38,132.000 K;

Pollák Lipót villája (XIII, Trauttmansdorfgasse 31): 69,636.000 K;

Bosel-villa (XIII, Gloriettegasse 17): 88,548.000 K;

Cesmen-Waldek-villa (XIII, Hietzinger Hauptstr. 42): 171,696.000 K;

Castiglione Kamill palotája (IV, Prinz Eugenstrafie 28): 205,788.000 K;

Rothschild Lajos villája (IV, Prinz EugenstraBe 22): 267,000.000 K;

Rothschild Alfonz villája (IV, Theresianumgasse 6): 310,000.000 K.

A Cesmen-Waldek-villától az *állam* adóban 5900 K-t vesz be, ami még aranyban is kis összeg, a Castiglione-palotától 6336 K-t (— 95,000.000 papiroskorona). Szemmellátható a keresztényszociális és szociáldemokrata adóelv. gyakorlatiasítása között való különbség. Castiglione-nál a — duplájára rug ez a különbség. — Bécs bevételeiről és kiadásairól még körülmenyesebben kell beszélnünk, de már itt rá kell mutatnunk arra, hogy az ilyen szociáldemokrata adóztatógyakorlat ad lehetőséget Bécs nagyarányú szociálpolitikai és városfejlesztő munkájának. Egy-egy Pollák Lipót, Rothschild, Castiglioni, a zsidók éppen úgy, mint a fajosztrákok, az Esdersek, a Col-laltok, a Waldekek annyit fizetnek *Wohnhausteuer* címén, hogy évenként négy-négy egészséges, modern kislakást épí-tethet a község. Rothschild Alfonz ur 310,000.000 K *Wohnbau-steuert* fizet: 25.833-szor annyit, mint egy proletárháztartás; egymaga annyit fizet, amit 25.833 munkáscsalád. Ez az egyen-

lőtlenség nagy igazsága a szocialista városi gyakorlatnak!

Most még az 1924. évi költségvetési adatokkal akarunk megismertetni. Amint más helyütt kimerítőbben elmondjuk, Bécsnek 1924-ben 2872 milliárddal kell dolgoznia. Adóemelésre van szükség, de arra vigyáznak, hogy kizáróan csak a luxusadóit növeljék! A *Wohnbausteuert*, amelyről az imént szóltunk, azokra a bérletekre nézve, amelyekért a békében 3000 koronánál nagyobb bért fizettek, fölemelik. A lakások és üzleti helyiségek egészen kis töredékére vonatkozik csak az adóemelés. A 605.590 lakás és üzleti helyiség közül a békében 587.409 fizetett 3000 K-nál kevesebbet; e lakások és bolthelyiségek részére a lakásépítőadó változatlan marad; az adóemelés tehát csak 18.181 nagylakást és különösen előkelő üzleti helyiséget érint.

IV. FEJEZET.

A községi lakásépítés

gyakorlata elválaszthatatlan a *Wohnhausteuert* rendszerétől és ezért, az ügyosztályi sorrenden kissé változtatva, áttérünk most annak a megmutatására: a szocialista városi igazgatás hogyan iparkodik segíteni a lakásnyomorúságon. Nem anketekkel, nem jelszavakkal, mem Ígérettel, hanem tettel: építéssel. A háború mindent lerombolt, a tőke nem épít, mert a lakásépítés — pláne a lakóvédelem főtartásával — nem kifizetődő, az állam sem épít: a bécsi Rathaus-marxisták (így gúnyolják az ellenfelek a városházi szocialista többséget, de e nevet elvtársaink magukra vették és büszkék rá) azt mondják, hogy ilyen körülmények között a községnek kell építtetnie, annál is inkább, mert

a lakóvédelem jogrendje

csak a községi építőtevékenységgel kapcsolatosan maradhat meg. A lakóvédelem (*Mieterschutz*), amit Budapesten siettek megszüntetni, abban áll, hogy a lakomák nem lehet fölmondani, a házbért nem lehet emelni („valorizálni“). Az 1923. évi októberi nagy választási kampány nagyrészt a lakóvédelem jegyében folyt le. Mi történt volna, ha a keresztényszocialisták győznek és a lakóvédelmet megszüntetik? Valorizálódtak volna a lakásbérek, valorizálódtak volna velük az adók is! Ha a szocialisták lemondának a proletáriság, a kisemberek számára való *Mieterschutz*-tól: ezzel a valorizálással *Gemeinde Wien* tökéletesen szanalódott volna. De ez a szegények rovására való szanalás: Seipel-formájú szanalás volna, amiből a szocialisták nem kérnek. A szociáldemokraták tudták, hogy a lakóvédelem megszüntetése nemcsak az emberek nyomorúságát fokozta volna (hiszen melyik munkás tudta volna az újra valorizált béreket fizetni?), hanem az egész gazdasági életet tönkretette volna (melyik vállalkozó

tudott volna a valorizált házbéreknek megfelelő munkabéreiket fizetni?). Megnőtt volna a munkanélküliek száma, a bajok egész garmadája kerekedett volna. Ha arról hallunk beszélni, hogy a vörös Bécs „szocializálta“ a lakásépítést, akkor azt értsük ezen, hogy az építés teljesen a község, a *Gemeinde* kezébe ment át. Nem a városházi többség határozatából, hanem a dolog természeténél fogva. A kapitalizmus képtelen arra, hogy profit nélkül építsen, a lakóvédelmet nem lehet megszüntetni, a községnek kell építtetnie. És Bécs szocialistái új házakat adtak Bécsnek, otthonokat, üdülőhelyeket, kórházait és iskolákat, új villamosvonalakat, kerteket, parkokat, kertészetet, kislakásos telepeket, megjavították és állandóan javítják az utcakövezést, megsokszorozták a világáros világitását (a belterületeken már teljesen a békeidőknek megfelelő a város világitás, az 1924. évi költségvetés pedig arról intézkedik, hogy a város 97 útján-utcáján, amelyet eddig gáz világitott, villany legyen, úgy hogy Bécs amaz utcái, amelyek *villamos* megy, mind *villany világitásosak* lesznek!). De mindezek sorában az újra föltámadt város lakosságát legjobban

a községi lakóház

építtetésének a rendszere kapta meg. A kapitalizmus félétizedes háborúja minden nagyvárosban, Bécsben is borzalmas lakásnyomorúságot teremtett. Bécsben különösen. Az osztrák „császárváros“ hírhedt volt a békeidőben ronda bérkaszáryairól; a háború és az azt követő évek még jobban rontottak; és a városbatömörülés kimerítette minden lakásalkalmat. Amikor a háború után Bécsben a munkások kezébe került a városigazgatás: a lakásalkalmak körül is szinte romhalmazt találtak. Tessék likvidálni, tessék rendet teremteni, tessék lakásalkalmakat adni! Nos, Bécs szocialista igazgatása megadta az első gyakorlati példát arra, hol kell megfogni a lakásprobléma valóban szociális megoldását. *Nem* erőszakos kisajátítással, amellyel a bolsevizmus sikertelenül kísérletezett, nem a házak „szocializálás“-ával, hanem a lakóvédelem föntartásával,

a lakáselosztás községesítésével

és tehát gazdaságosságával és, amire rögtön sort kerítünk, foképen új lakóházak építésével. A lakáselosztás községesítésén azt kell érteni, hogy a községi központi lakáshivatal tud minden lakásról, különösen a megüresedettekről és azokat a jelentkezés — és, természetesen, bizonyos föltételek megléte — sorrendjében osztja ki; szigorú szabályai vannak ennek, osztrák honosok, gyermekes családok előnyben részesülnek. A lakáshivatal is szociáldemokrata vezetés alatt áll és a lakásügy kerületenkint decentralizált. (Bécs 21 kerülete közül 16-ban szocialista szavazattöbbség van.)

Új lakóházak építése

a legjelentősebb bizonyára, A kapitalizmus, mondtuk az előbb, profit nélkül nem tud építeni. Bécs község tőkéje is tőke, — hát *van* tőke, amely nem keresi a hasznot? Van: Bécs felelős szocialista, vezetői milliárdokat adnak ki, amelyek csak arra szolgálnak, hogy emberhez méltó lakásokat teremtsenek. Még a választások előtt tárgyalta és fogadta el a bécsi községtanács Breitner nagyszabású Tvroq-ramját. *Bécs városa a jövő évtől kezdődően évenként 5000, öt év alatt 25.000 lakást akar teremteni* — és ehhez már meg is vannak az eszközei, a lakosság különösebb megterhelése nélkül, illetőleg csak azoknak a megterhelésével, akiknek a vagyoni helyzete e terheket játszva kibírja, a kapitalisták megterhelésével. Huszonötezer lesz az 1928-ig építendő lakások száma,, ennyi nemcsak azért, mert ez felel meg a lakáskeresők számának (1928-tól kezdve nem lesz önálló lakás nélküli család Bécsben!), hanem mert ez felel meg *a.Gemeinde* pénzügyi teljesítőképességének is. A község a lakóházak építésével segíteni fog az üzleti helyiségekben és műhelyekben való nyomorúságon is. És nemcsak arról van szó, hőkry az emberek hajlékot, lakóhelyet kapjanak, hanem arról, hogy tisztességes lakásokhoz jussanak. Az új házakkal a lakás-sławű?arif-on akar emelni Bécs: lehetőén több mint két helyiségből álló lakásokat akar adni. A szocialista városigazgatás messzire lát: „azok a tetemes összegek, amelyeket öt év alatt lakásépítésre fordítunk — mondta Breitner, Bécs pénzügyi tanácsosa —, hatalmas megtakarítást jelentenek a kórházakra, üdülőhelyekre, tébolydákra, bizony: a fogházakra fordított kiadásokban is“. A község pénzből (Bécs költségvetéséről a *2. fejezet* szól!) évenként nagy átlagban 400 milliárdot fordítanak lakásépítésre. De az 1924. év községi házépítésre szánt 400 milliárd koronányi községi pénzen kívül 1924-re nagyon kedvező föltételek mellett még 100 milliárd koronát szerzett Bécs házépítésre. *Az ötéves program első évében tehát, 1921-ben nem is 5000, hanem körülbelül 8000 lakás épülhet, vagy 30.000 ember számára, egész városnyi telep!* A nagyszabású program *munkaalkalomszaporító jelentőségét* éppen csak hogy érintjük itt. (És a lakóházakon kívül már 1924-ben egyebek is épülnek, persze: külön költségvetéssel: hatalmas fürdő a X. — proletár- — kerületben, ifjúsági városi hivatal, gyermektelep, óvodák tömege ésatöbbi, amikre utalunk a büdzsé számadatai ismertetésénél.) A községnek sok telke van, de e hatalmas program véghezvitelére a telkek hatalmas tömegét is meg kellett szerezni. Hogy az ilyen óriási (és program-szerű, tehát kényszerű!) telekvásárlásnál jelentkező spekulációnak útját állják, a program és a tervek pontos nyilvánosságra kerülté előtt összevásárolták a telkeket: 1923-ban 2,160.000 négyzetméternyi területet szereztek 37.5 milliárd koronáért; ha ezek a telkek egymás mellett volnának, 2¼

kilométer hosszú és egy kilométer széles, tehát 2.18 négyzetkilométernyi óriási terület adódnék.

...A választások idején mozival is agitáltak bécsi elvtársaink. A mozi Bécs középpontjában, a város egyik legnagyobb térségén volt. Esténként tizezrek lelkesedtek és tanultak itt. Vetített képek és mozgóképek mutatták itt a többi között: milyen volt Bécs lakásügye, milyen most, milyen lesz egy-két év múlva. Láttuk a zsúfoltságra épített, bér kaszárnyaszerű, levegőtlen, csúf proliházakat — és láttuk a szocialista Bécs községi házait. Új emberiség nő majd föl a *Gemeinde Wien* házaiban! Az apáknak nem kell a piszkos, sötét pince-lyukakból a kocsmákba menekülniök, az anyáknak (hogy a lakásbér előteremtésében segítsenek) nem kell a műhelyeikben túlorázniuk, a gyerekek nem válnak szabad prédájává a tuberkulózisnak, nem kell az utcán nappalozniok. A gyerekeknek ad a szocialista Bécs világos helyiségeket, szabad játszótereket, barátságos menhelyeket és igazi iskolákat. Az iskolaügyről bőven lesz még szó; itt csak azt emeljük ki, hogy a szocialista Bécs megszabadítja az embereket a lakásnyomorúság börtönéből, a háziuri profit kalodájából — és megszabadítja a gyermekeket a régi romlott világ romlott iskolájából. Új házak épülnek, új emberek teremődnek: a szociáldemokraták így szánálják az osztrák köztársaság fővárosát!

Ami mármost az 1924. évi költségvetési előirányzatnak a lakásépítésre vonatkozó adatait illeti, a *Wohnungswesen* (lakásügy) csoportja csak a lakásépítés tiszta összegeit tartalmazza, például hivatalnoki fizetés nélkül; 592 millió líárdról van szó és, amint már mondtuk, az 1924. évi büdzsé egész jellegét ez a hatalmas summa adja meg. (A népjóléti kiadások summája 498 milliárd, az iskolaügyi kiadásoké meg 334 milliárd.) Bécs városigazgatása minden ígéretének eleget tesz: 1924-ben 8000 lakás épül. Az 1923-ban megkezdett építkezések befejezésére 100 milliárd kell, az új építésekre 492 milliárd. 1924 végén már érezhetőnek kell lennie a lakásnyomorúság enyhülésének.

V. FEJEZET.

A szocialista Bécs népjóléti és szociálpolitikai munkája

következnék most sorra és úgy gondoljuk, hogy e hatalmas fejezetnek megbeszéléseink *törzseként* kell szerepelnie. Ha Breitnert követtük ía finaciális és gazdasági útvesztő rengetegében, — *Tandler* professzort, a bécsi egyetem híres anatómusát, a népjóléti ügyosztály vezetőjét kell követnünk Bécs népjóléti és szociálpolitikai rendszere és intézményei bemutatóján. *Tandler* elvtárs is, amint *Breitner* is, dereka-

san kivette a részét a választási agitációból és sok hatalmas előadásban ismertette meg a szociálpolitikai ügyosztály eddigi munkájával és a tervével. Voltunk egy gyűlésen, amelyen elmondotta, hogy „Breitner elvtársamnak én vagyok a legdrágább barátja; amilyen serényen szedi ő a pénzt, olyan serényen sietek én kiadni; 1924-ig a városi költségvetésben az én reszortom, a szociálpolitika szerepel a legnagyobb összegekkel“. *Ne jótékonykodást, hanem szociálpolitikát!* — ez a szocialista *Gemeinde Wien* jelszava.

A keresztényszociális rendszerrel való összehasonlítással kell kezdenünk az e területre vonatkozó mondanivalóinkat is. A keresztényszociális városigazgatás egy területen sem mondott olyan alapossággal csődöt, mint az úgynevezett *szegényügy* területén. Kormányzása 22 éve alatt hatalmas eszközök állhattak rendelkezésére, a háború és a háború után következő idő zavarai nem bántották, azt az óriási nyomorúságot, amelyről a büszke „császárváros“ mindig hírhedt volt, megpróbálhatták legalább enyhíteni. A keresztényszociális szegényügy az *Armenvater* intézményén alapult; ez az „Armenvater“ keresztényszociális nyárspolgár, városi hivatalnok vagy üzletember volt, akinek a munkáscsaládok viszonyairól halvány sejtelme sem lehetett. A nyárspolgár célja és eszköze egy volt a nyomorúság enyhítésében: a *leves*, a koldusnak való leves. A városháza urai a legszegényebbek házbérkrajcárjaival fizették meg uraskodásuk költségeit — és a nyomorgók számára való leveskiosztás is az ő előjoguk volt. Az *Armenvater* és a *Bettelsuppe*; ez a karakterisztikonja a bécsi keresztényszociális szegényügynek.

Megint rámutatunk arra, hogy amikor Bécs lakossága óriási többségének a bizalma a szociáldemokraták kezébe tette le a város igazgatásának a gondját: a háborútól agyon-sanyargatott, testileg-lelkileg lerongyolódott tömeg volt Bécsben. A háború után a háborús évek nyomorúságánál is nagyobb tömegnyomorúság volt, mert laz erőszak békéje a fiatal köztársaságot elzárta a gazdasági lehetőségektől, a már megszerzett utaktól és mert Ausztria agrárvidékei is ellenségesen néztek a „vörös“ Bécs felé. Hogy a háború milyen pusztítást végzett & népesedésben,

Bécs háború alatti halandósága

szomorú számai szemléltetik:

Év	Meghaltak száma	+ mint 1913-ban
1913 -----	32.314	—
1914 -----	33.268	954
1915 -----	37.018	4.704
1916 -----	37.631	5.317
1917 -----	47.131	13.817
1918 -----	51.497	19.183

Ezek a számok mutatják, hogy a halálozás vagy 60%-kal nagyobb volt a háború ötödik, utolsó évében, mint 1913-ban,

a béke évében. Ilyen volt az „emberanyaga, amikor a szociáldemokrácia megkezdhette — egyelőre nem a teremtést, hanem csak — a tennivalókon való gondolkozást. A nyomorúság, a sok háborús nélkülözés sóvárszemű, alázatos koldusokat faragott ezrekből és ezrekből. Az anyák tömegei álltak a „missziók“ (idegenállambeli jótékonykodó akciók) irodáinak kapui előtt egy kis skatulya kondenztejtért a gyerekek, aki tej nélkül nem lehet el. Ilyen körülmények között (és üresszájú városban!) kellett lerakni a szociális gondoskodás, az emberséges és hatékonyeszközü — egyelőre nevezzük így: — szegényügy alapjait. Adni kellett az anyának akkor, amikor a szocialista azt magyarázta neki, hogy a koldulás nem emberhez méltó; a gyerekről van szó — és ha az anya megértene is, a gyermek nem hallgathatja meg a szociálpolitikai fejtegetéseket, akkor pláne nem, amikor az éhezés kinja gyötri. A szociáldemokratáknak nagyon hamar tettekkel kellett bebizonyítani, hogy

nagyon nagy a különbség a jótékonykodás meg a népjólétügy között

— és az, hogy ez a bizonyítás sikerült, nemcsak az új bécsi népjóléti munka hatékonyságát bizonyítja, hanem a szociáldemokrata munkások nevelőképességét az egész lakosság körében. A szocialisták megtanították a bécsieket arra, hogy a maguk erejével kell segíteniük és a gondoskodásnak, a *köz* erejével való gondoskodásnak akkor kell kezdődnie, amikor az egyes már nem tud segíteni. Tandler professzor egyik választói agitációs beszédében rövid, de mégis pontos meghatározását adta a jótékonykodás meg a népjólétügy között való különbségnek. „Amit a háború kiölt a tömegekből, azt mi beleplántáltuk újra: a felelősség érzetét. A jótékonykodó felelőtlen: megy az utcán és annak ad, akinek éppen tetszik adnia; nem törődik semmivel, sem a múlttal, sem a jellel, sem a jövővel. A szociálpolitikusnak fürkésznie kell a mulat, ismernie kell a jelent és így kell gondoskodnia a jövőről.“

Nagyon gyorsan kellett munkához fogni. A szociáldemokrata vezetés a legsötétebb nyomorúság napjaiban kezdte meg a népegészségügy kiépítését. Négy és fél év múltán büszkeséggel hivatkozhatik arra, hogy az Ígéreteit beváltotta, eddig is sokat teremtett és szabad az ut a tovább való nagy munkára. A bécsi közigazgatásnak az a meggyőződése (és így igazodik a gyakorlata is), hogy a *községi gondoskodás jog és kötelesség*: gondozásra *joga* van mindenkinek, aki arra rászorult és a közösségnek *kötelessége* ez a gondozás. Mindennek az alapja az elvek megállapítása és az organizáció megteremtése. Az *Armenvater-ok*, *Armenrat-ok* intézményét megszüntették: helyére

a Fürsorgerat-ok rendszere

került; nincs szegény ügy: *népgondazásügy* van. Ma már négyezer ilyen gondozó van Bécsben és ez a sereg nagyszerű

decentralizáltságban, szocialista fegyvellemel dolgozik: a szociálpolitikai vezetés *tanítja*, képessé teszi a népgondozás ügyével való foglalkozásra; nem elég az emberség, a jó szív: képesség, tudás is kell. (Főképen, persze, nemcsak akarat, elv, emberség, képesség, hanem pénz, nagyon sok pénz kell. A pénzt előteremtik. Aki az eddig előadottakat figyelemmel kísérter nagyjából már tudja, hogyan.)

Az ifjúság, a gyermek dolga a legelső

a bécsi szociálpolitikában. Új rendet kellett itt teremteni, nagyon gyorsan. Amikor a szociáldemokraták kerültek többségre, a *gyermekhalandóság* a legmagasabb fokra hágott Bécsben; emellett a *születések* száma is egyre-egyre *apadt*. 1913-ban, az utolsó békeévben még 41.690 születés volt, 1918-ban, a háború utolsó évében már csak 21.127. Majdnem a felével kevesebb a születések száma, a gyermekhalálozás meg egyenesen örületes arányokat öltött. 1913-ban a második életévükben lévő gyerekek sorában 1048 halálozás volt. A születések száma 1918-ban majdnem a felével ment vissza: a két éves korokban elhaltak száma is ilyen arányú? Nem. 1918-ban 1010 gyermek halt el a második életévében, majdnem annyi, mint 1913-ban, amikor pedig kétszerannyi volt a születés. Még megrendítőbbek a magasabb kor számadatai. A harmadik életévükben volt gyermekek közül 1913-ban 478, 1918-ban 555, a negyedik életévben volt gyermekek közül 1913-ban 319, 1918-ban 461, az ötödikévesek közül az utolsó békeévben 267 gyermek, öt év múlva 344 gyermek halt meg; egyenesen megdöbbentő a tízévesekre vonatkozó két adatszám: az e korban elhaltak száma 1913-ban 77, 1918-ban 141 volt! A háború egyik áldása *Bécsben a gyermekhalandóság* “ *százszázalékos növekedése...* Ezek a számok ordítottak: a keresztényszociális városvezetés semmit sem tett, semmit sem tudott, semmit sem akart tenni. A már meglévő (siebenbrunnengassei) gyermekátvevőhely sem volt emberségesen berendezve. A nép azt mondta erről a Jó Pásztor hölgyei kolostorától vezetett intézményről, hogy az a gyilkosok barlangja, ahol tömegesen halnak meg a nép gyermekei; városi bizottság jegyzőkönyve állapítja meg erről a kegyes intézményről, hogy abban napirinden volt, hogy két-három, más-más ragályos betegségben szenvedő gyermeket egy ágyba fektetnek. A szociáldemokraták kiragadták ebből a ragályfészekből a gyermekeket és ideiglenesen barakkokban helyezték el őket. Most épül (a IX. kerületben) a nagy gyermekkórház mellett a gyermekátvevőhely városi intézményének palotaszerű mintaépülete: a gazdasági nyomorúság legkegyetlenebb idejében tizenkétezermillió koronát áldozott a szociáldemokrata község erre a célra! De a gyermekgondozás egész nagy területén hasonlóan züllött, kétségbeesítő állapotok javítása várt a szocialista városvezetésre. Ma igazán gondozója Bécs a gyermekeinek; de ehhez hatalmas munka, az erők megfeszítésének a munkája kellett. Nem lehetett túrni az annyit emlegetett híres „bécsi

aranyszív“ teremtette gyermekgondozó intézeteket: kegyes-alapítványú árvaházakat, uniformisos árvagyerekkel, akiknek a csapatát, katonás rendben menvén az utcán, uniformisos fölügyelő nyitotta meg és zárta be — és a két fölött között lévő sorokban nem volt mosolygó arc egy sem... Árvaházat eddig nem építhettek a bécsiek; átvették a régieket, kaszárnnyákat alakították át árvaházakká és gyökeresen, gyorsan, alapjában változtatták meg az árvaházak szellemét. A külföldi segítőakciók befejezték a tevékenységüket, minden a községre hárult. A községnek külön *Jugendamt*-ja, van a rendszeres segítés igazgatására, ez intézi a szociálpolitika dolgát a csecsemőtől a serdülő gyermekig.

A gyermekgondozás a születés percével kezdődik:

ma nem születik Bécsben gyermek, akinek gondozója ne volna rögtön; a gazdag familiában való gondozást, természetesen, átengedi a község a szülőknek; de a szegény család lakásában a szüléskor rögtön megjelenik a közösség megbízottja, asszony, a *Fürsorgerin*. És amióta szocialisták az urai a városigazgatásnak, egyetlenegy esetet leszámítva, *egyetlen bécsi anya sem követett el gyermekvilkosságot*, ami másutt, a nagyvárosok borzasztó nyomorúságában, sajnos, napirenden van. (Abban az egy esetben is a könnyek között védekező szerencsétlen asszonnyal szemben komoran sújtott le a bíró szava: „Hát nem tudta azt, hogy Bécs városa minden bécsi gyerekről gondoskodik, ha kell, átveszi!?!...“) Bécs városa átveszi az arra rászoruló anyák gyermekeit és, természetesen, esze ágában sincs annak a firtatása, hogy a gyerek „törvényes“ vagy „törvénytelenbe, házasságból vagy okmányos házasságon kívül született-e. A régi világ „nagyszerű“ humanizmusa volt a lelencházak létesítése: az anya „szégyen“ nélkül élhetett, a gyerekek sem kellett eljegyződnie a halállal. „A mi számunkra, mondja a szocialista dr. Tandler, a lelencház intézménye elvesztette minden jelentőségét: *Bécs az első és eddig egyetlen nagyváros, amelynek nincs lelencháza nincs szüksége lelencházra: a gyermekek egyenlők!*“ A városi *Fürsorgerin*-ek a szülészeti klinikákon is teljesítenek szolgálatot. Azelőtt a szülészeti klinikákon többnyire „törvénytelen“ gyermekek születtek, a klinikáknak ilyen volt a hirtük is, azért a legszegényebb férjes asszony is inkább otthon szült. (A háború előtti években az arány ez volt: 75 „törvénytelen“ és 25 „törvényes“ szülés volt e klinikákon.) A szülés rettentő költségei ezt a helyzetet megváltoztatták. Bécs szülészeti intézeteiben minden szülés előtt álló nőt szívesen fogadnak, semmit nem kérnek, semmit nem kérdeznek; férjes asszony, elhagyott leány: mind támogatásra szorul a nehéz órákban, joga van a támogatásra és a községnek kötelessége a támogatás. A lelencházból 400 ágyas gyermekotthont teremtettek és az új igazgatás

tizenhárom anyasági tanácsadóhelyet

létesített, amelyeken szakorvosok vizsgálják meg a csecse-

mőket, természetesen: teljesen ingyen. A *Jugendamt* a főgyámja minden házasságon kívül született gyermeknek: ez gondoskodik a házasságon kívül születetről és anyjáról. Amelyik gyerek otthon nem neveltethető, az az átvevőhelyre kerül. Individuálisan, egyénenkint kezelik itt a gyerekeket, amíg el nem helyezik őket. A gyerekeik az átvevőhelyről vagy a megfelelő nevelőintézetbe, vagy egyes családokhoz kerülnek. A *Jugendamt* intézménye is decentralizált, minden kerületnek megvan a *Bezirksjugendamt*-ja; ez körzetekre oszlik (*Jugendfürsorgesprengel*). A nagy város, Bécs 142 ilyen körzetre van osztva, minden körzet élén városi gondozónő, *Fürsorgerin* van. A főadata nemcsak a gondozásra rászorult gyermekek ellátása, hanem az *iskolai gondozás* is; 1922-ben 12.876 ilyen iskolai gondozás esete volt, a legtöbbje *tartós gondozásé*; 1922 december 31-én a kerületi ifjúsági hivatal tartós gondozása alatt 24.627 gyermek és ifjú volt. A gondozónő a közvetítő a szülők és az orvosok között, az iskolaorvosok között is, akik rendszeresen és állandóan ügyelnek a gyerekek testi és szellemi fejlődésére. A családokhoz került gyerekekért a *Gemeinde* havonként 450.000 korona ápolási díjat fizet. (A keresztényszociális időben ez az ápolási díj havi 16—24 korona volt; most ezt huszonnyolcezerre — nagyon az aranyparitás fölött! — emelték föl és így a nevelőszülőkkel szemben is nagyobb igényekkel léphetnek föl a gyermekek érdekében.) 7500 gyermek van így nevelőszülőknél (és ezeknek a száma a *Jugendfürsorgeamt* állandó gondozásában levő 24.627 gyermek számában nincs bent!) Az 1923. évi büdzsé e célra 4.8 milliárdot, az 1924. évi 34.8 milliárdot irányzott elő.

Az a *beteg* gyermek, akiént senki sem tud fizetni, a költségére *üdülőhelyre* kerül. A keresztényszociálisok a beteg gyermekeket alamizsnával fizették ki, — a szocialista Bécs a Karolina-Kórházzal megteremtette laz első nyilvános gyermekkórházat; eddig a magán- és egyesületi gondoskodás törődött csak, speciálisan, a beteg gyermekkel, de ezek gondoskodását a háborús idők teljesen tönkretették.

Az iskolaköteles kort el nem ért gyermekek számára Bécsben már eddig 57 *gyermekkert* van; a gyerekek itt reggelit és ebédet kapnak. A proletáryák, akik naphosszat robotban vannak, nyugodtak lehetnek a gyerekeik dolgában. A szocialista Bécs ezt sem engedi át a magán- és egyesületi jótékonykodásnak: a gyermekkertek főntartása községi főladat! Azelőtt, a keresztényszociális időkben is voltak községi gyermekkertek, ha kisebb számban is. Az 1919 január 22-iki községtanácsi ülésen beszéltek erről. Bécs legnagyobb proletárkerületében (XVI. ker., Ottakring) 233 gyerekre esett egy tanítónő, a Belvárosban pedig — 60-ra! A gyermekkertek, elhanyagoltak voltak és a íszocialista kifakadásokra Tomola keresztényszociális városi tanácsos — az emiített ülésen — csak ennyit tudott mondani: „Sajnos, ezeket a panaszokat

teljesen jogosoknak kell elismernem. Bécs község, sajnos, csak nagyon későn jutott el ahhoz, hogy saját gyermekkerteket létesítsen és az 1890-es évekig egy gyermekkertje sem volt.“ A bécsi gyermekkertek most mind újonnan berendezettek, a régiekből gyermekjátshelyeket csináltak, amikkel a nagyvárosi utca veszedelmeitől vonják el a kicsinyeket.

A község iskolai gondozása

mintaszerűnek mondható. A keresztényszociális igazgatás itt is tehetetlen és akarattalan volt. Amikor a liberálisabb körök megpendítették az *iskolaorvosok* intézménye megteremtésének az eszméjét, Lueger, a híres keresztény szociális polgármester úgy vélekedett, hogy kár lesz abból, ha „a férfiorvosok a leányainkat nagyon alaposan megvizsgálhatják“ és az ugyancsak keresztényszociális Bielohlawek így gúnyolódott: „Netalántán bábákat is vigyünk az iskolákba?!“ Az iskolaorvosi intézményt a szociáldemokraták teremtették meg Bécsben (1920 február 27). Bécs iskolásgyermekait orvosilag megvizsgálják és a vizsgálat alapján *Fürsorgekataster-t* vezetnek róluk. Az intézmény egyre fejlődik: ma öt orvosnak főfoglalkozása az iskolai orvosság, 36 orvosnak mellékfoglalkozása; ezek a gondozónőkkel szabályszerűen látogatják az iskolákat, résztvesznek a tanítói konferenciákon és egészségügyi előadásokat tartanak a szülőknek. Az iskolások a vakációban is iskolaorvosi fölügyelet alatt vannak. Ez az *üdülési gondoskodás* is csak az új igazgatás óta van. A község anyagi és erkölcsi támogatásával teremtődött meg a *Wijug*, amely a gyerekeket nyaraltatja. 1920-ban 20.000 gyermeket nyaraltatott a város. Ez kevés. Tandler professzor azt mondja, hogy az intézményt fejleszteni kell: egy gyermeknek sem szabad Bécsben lennie, aki legalább egy nyári hónapot nem tölt a vidéken. Még

az iskolai étkeztetés

intézményéről kell szólnunk, itt is. (A 6. fejezetben tárgyaljuk.) Bécs már, köszönettel, nem kér a külföldi támogatásból, jótékonykodásból; mindjárt ezermillió koronát áldozott iskolai étkeztetés céljaira; 1922 szeptember 18-ika óta Bécs egy maga ad kosztot azoknak az iskolásoknak, akik erre rászorulnak. Az ebéd költségeit alapjábanvéve a szülőknek kellene fizetniök, de a kisebb-nagyobb fizetőképesség, a fizetni-akarás hiánya is nem döntő; a fontos csak a gyermek táplálkozási helyzete, az iskolaorvos vizsgálatának az eredménye; a község eszerint teljesen ingyen vagy részben ingyen adja a kosztot. A gyerekekre a tanítószemélyzet ügyel föl. Harminc gyermekertben is van ilyen étkeztetés. Együttvéve körülbelül 20.000 gyermek kap Bécs községtől táplálékot. A legnagyobb összeg, amit egy ebédért fizetni kell, 2000 korona. Az étkeztetés terheit felében a község, felében a *Wök* (Wiener Öffentliche Küchenauspeisung) viseli.

Az iskolai fogklinikák

intézménye is nagyon tanulságos. A háború előtt egyesület tevékenykedett e téren nagyon érdemesen, de a háborúban kimerült a vagyoni ereje. A papi intézményeket jól ellátó keresztényszociális községi igazgatás még 1916-ban 10.000 koronányi szubvenciót adott az egyesületnek, de 1917-ben már 5000 koronára szállította ezt le. A szociáldemokraták átvették az egyesület felszerelését és hét iskolai fogklinikát rendeztek be. A szülők a gyermekeik foga kezelésére éven/kint és gyerekenként csupán 2000 koronát fizetnek. Az iskolákat turnusban vezetik a tanítók az első fogorvosi vizsgálatra; ennek az eredményei-szerint kezeli aztán a fogorvos a gyerekeket.

A gyermekfürdőztetés

ügye is a szociáldemokrata időkben haladt előre. A keresztényszociális uralom végén, *két héttel a községi választások előtt* (1919 április 24) indítványozták a városháza akkori urai, hogy a város rendezzen be három szabadfürdőt a gyermekek számára. Az építés már a szociáldemokratákra várt és nehéz dolog volt, hiszen a keresztényszociális uralom üres pénzszerényeket hagyott. Így létesült 1919-ben az első három gyermekszabadfürdő; de hamarosan berendeztek a proletárkerületek gyermekei számára szabadfürdőket (Favoritén, Ottakring, Hietzing). Ezek a fürdők csak az iskolásgyermekké. Ezenkívül a község *ingyenjegyet* ad a községi fürdőkbe az iskolásainak. 1922-ben a városi népfürdőbe 300.000, a folyami fürdőbe 10.000 és a *Gansehaufel* nevű nagy strandfürdőre 20.000 ingyen iskolásjegyet adtak. A község gyermekszabadfürdőit 1922-ben 445.295 iskolásgyermek (294.131 fiú és 151.164 leány) látogatta, vagyis minden bécsi iskolásgyerek ez évben ötször volt fürdőben. Amikor azonban a szocialista község a keresztényszociális kormányhoz fordult, hogy a híres B elve dere-park pompás medencéjét engedje át, a község saját-költségére hajlandó abból is gyermekfürdőt csinálni, a keresztényszociális népjóléti miniszter nyers, elutasító választ adott. (Hiszen később kitérünk majd rá: a genfi szanálás érdekében való költségsökkentés számára a népjólétiügynek ez a keresztényszociális minisztere egészségügyi intézményeket megszüntet, az utcára tesz eddig állami gyógyításban részesült tuberkulotikus gyermekeket és — rábízta a szociáldemokrata községi igazgatásra: kezdjen velük, amit akar. Alább arról is lesz szó: mit tesz ilyenkor a szocialista község...)

A turisztika nagyon otthonos Ausztriában és Bécs az egyik megszüntetett városi gyermekkert szállásából (Probusgasse)

ifjúsági vándorszállót

rendezett be, mert ki akarja fejleszteni az ifjúsági turisztikát. (Németországban egész szervük van az ilyen *Jugendwanderherberg*-eknek.)

Az eggenburgi javítóintézet

akkor került Bécs kezére, amikor Bécs tartomány elvált Alsó-ausztria tartománytól. Az intézetben 700 nehezen nevelhető gyerek van. Azok az állapotok, amelyek a keresztényszociális kezelés idejében voltak ebben az intézetben, borzalmasaknak mondhatók. Büntetőintézet volt, nem nevelőépület; bot és bilincs: ezek voltak a nevelőeszközök; a fől vigyázók — revolverrel voltak ellátva. Hát persze: napirenden volt a szökés és napirenden volt az is, hogy a rendőség-csendőség megbilincselve kísérte vissza a megkínzott „javíthatatlan”-okat. A szocialista igazgatás rögtön mélyreható reformokat vitt az intézetbe: a büntetőintézményből elsőrangú fontossága nevelőintézmény lett. Eltűnt a rendőri transzport, eltűnt a revolver, az oldalfegyver, a bot, a bilincs; hogy mennyire *ennek* a modern rendszernek van igaza, mutatja az, hogy a tömeges szökések megszűntek, az intézetből való menekülés csak egy-egy esetben mutatkozik. Azelőtt remegtek a családok attól, hogy nehezen nevelhető gyermekük Eggenburgba kerül, — ma ez a félelem teljesen eltűnt. A városi *Jugendamt* még különösen is törődik ezeknek a nehezen nevelhető gyerekeknek a dolgával: néhány gondozónőt külön kiképeznek a javítóintézeti nevelőmunka célja a kerületi ifjúsági hivatalokban tanácsadóhelyek vannak a nehezen nevelhető gyerekek szüleinek; elkerülik ezzel azt, hogy olyan gyerekek kerüljenek a javítóintézeti környezetbe, akik családi nevelésben még — és inkább — javíthatók. A nép legnagyobb java a gyermek: ez a szociáldemokrata igazgatás egyik legfőbb alapelve; a gyermeket óvni, istápolni, a társadalom minél hasznosabb tagjává nevelni: ez a szociáldemokrata gyakorlat.

A tuberkulózis ellen való küzdelem

az észszerű népesedési politika legfontosabb és legsürgősebb tennivalói közül való. A szociáldemokrata városigazgatás elvei szerint a tuberkulózis ellen való küzdelem, különösen a háború mindent pusztító évei után, községi föladat. A rosszul táplált világvárosi proletárnépesség a háború után még hajlamosabb a tüdővészre. A szociáldemokraták, akik csak négy éve kormányozzák a várost, évtizedek mulasztásait, természetesen, egy-kettőre nem tudják jóvátenni; a keresztényszociálisok a béke áldásos napjaiban kormányoztak és úgyszólván semmit sem tettek a tüdő vész ellen. Ez a munka csak 1919-cél kezdődött, a szocialista időkben, de akkor erősen, intenzíven, közvetlenül is, de közvetve is, a községi lakáspolitikával. A tüdővész mindig úgy grasszált Bécsben, hogy tudományos névvel *morbus viennensis*-nek hívhatták, bécsi betegségnek. Ami kevés, a keresztényszociális éra idejében mégis történt, az is a szociáldemokraták nyomására történt. Bécs nyomorúságos proletárbérbérezési világszerte hírhedtek; és a háború éveiben ijesztő mértékben nőtt a tuberkulotikusok száma. Ekkor a bécsi városházán elhatározták *hét tüdőbeteg gondozó*

intézet fölállítását. Elvtársaink állandóan napirenden tartották a kérdést és nyomásukra a keresztényszociális város-házi többség (*négy hónappal a községi választás előtt!*: 1918 december 30-án) újabb öit tüdőbeteggondozó intézet fölállítását mondotta ki. De csiak határozatot hozott, a kivitelre neon volt pénze, nem volt akarata. Az új gondozókat már a szociáldemokraták állították föl, ők teremtették meg az új gondozókat, úgy hogy most *tizenhat községi tüdőbeteggondozó intézet* van Bécsben és ezeknek nemcsak az a föladatuk, hogy a körzetükbe tartozó tuberkulitikusokat *ápolják*, hanem hogy ezeket *tamitsák* is. A tuberkulózis ellen csak úgy lehet eredményesen küzdeni, ha a beteg egyrészt fegyelmezetten tartja egy meghatározott életmód szabályait, másrészt, mint fertőzőshordozó, óvatos az embertársaival való érintkezésben. Ezt a nevelőmunkát nagyrészt a tüdőbeteggondozó intézetek végzik. Ez a főföladatuk; másik föladatuk a betegeknek a különböző üdülő- és gyógyítóintézetekbe való elhelyezése. A szocialista nagyvárosban *négy formája, négy módszere* van a tuberkulózisellenes küzdelemnek. Az *első* forma a kórházszerű tuberkulózisosztály formája, a különbözőfoku tüdővészesek megfigyelő kezelése. A *második* forma a tüdőbetegosztályé, ahová az előreláthatóan hosszabb ideig keresetképtelen tuberkulitikusokat lajstromozzák be. A *harmadik* forma a tuberkulitikusok üdülőhelyeie, amelyekben mindenekelőtt a könnyebb betegeket gyógyítják. A *negyedik* a tuberkulitikusok nappali és éjszakai üdülőhelyeie, amelyekbe minden beteget fölvesznek, aki az üdülőhely közelében vagy Bécs városán belül lakik és aki ez üdülőtelepeken könnyebb természetű tuberkulitikus megbetegedésében javulást vagy pihenést keres. — Illusztráljuk egypár számadattal Bécs tuberkulózisellenes munkáját. A szocialista igazgatás első dolgai közé tartozott, hogy a *lainzi* városi kórházban 250 ágyas osztályt létesített tuberkulitikusok számára; a *lainzi* kórház legnagyobb osztálya a tuberkulitikusoké. (Az *állam*, amelvé a bécsi Allgemeines Krankenhaus, Bécsben 50 ágyat adott a tüdőbetegeknek, azonban ezt az 50 ágyat is *megszüntették* 1923-ban — takarékosági okból! Az *állami* egészségügyi igazgatás *keresztény szocialis* kezekben van!) Mihelyt kis lehetősége volt az intenzivebb tüdővészellenes küzdelemnek: 1922-ben nagy, 300 ágyas tüdőbetegosztályt létesítettek ugyancsak *Lainzban* (Bécs XIII. kerületének — Hietzing — egyik kisvárosszerű része), a gondozóházban. Ide a keresetképteleneket és azokat veszik föl, akiknek a betegsége hosszabb kezelést igényel. A szociáldemokrata városi egészségügy az antituberkulitikus küzdelemben a legnagyobb és bizonyára legeredményesebb munkát az *üdülőhelyes kezeléssel* végzi. A városi igazgatás átvétele után néhány héttel, 1919 július 11-én elhatározta a községtanács, hogy megvásárolja *Steinklamban* a barakktáborot és ott 250 tüdőbeteg nőt helyez el; ideiglenesnek tervezték és 1923-ban meg is szüntet-

ték, mert a hely nem volt alkalmas tüdőbetegek hatékony gyógyítására. Ennek a pótlására Steiermark tartománnyal együtt — az üzemi közösség' egy nemével — százötvenágyas tüdőbetegüdülőhelyet rendeztek be (*Horgas* és *Enzenbach*). Amikor a keresztényszociális kormányzás a Seipelféle szanálás folyományaképen a tüdőbeteg gyermekek *grimmensteini* intézetéből, takarékoskodás okából, kitette a kis betegeket és az intézetet bezárta: Bécs városa rögtön késznek mutatkozott arra, hogy ismét megnyitja és üzembe helyezi a gyógyítóhelyet. (100 ágy.) Steinklaman kényszerű bezárása után tehát *három* intézetet is megnyitottak. (Meg kell jelezni, hogy Ausztria egészségügye számára Horgast és Enzenbachot Bécs városa mentette meg a bezárástól, mert Steiermark tartománynak nem voltak eszközei e két intézmény föntartására.) — A keresztényszociálisok a híres *steinhofi* elmeigógyintézetben fényűzéssel berendezett *ideg-beteg-szanatóriumot* bocsátottak a *gazdag* betegek rendelkezésére. A szociáldemokraták azt mondják, hogy a gazdag ideges ember menjen magánszanatóriumba: az osztályt bezáratták és csináltak belőle a nép, a *szegény* emberek számára *£w£ö&efejt7*-gyógyítóhelyet: 250 tüdőbeteg *nőt* ápolnak itt és ez évben még 100-at akarnak elhelyezni; a pár gazdag* unatkozóknak szánt fényűzéses, nagy területen rövidesen 350 gyöngé, szegény tüdőbeteg asszony talál gyógyítást, viszonylagosan gondtalan életet. — A tüdőbetegek narmali és éjszakai üdülőhelyeinek berendezése tisztára szociáldemokrata munka és rendkívül jól bevált, különösen a betegség *kezdetibb* stádiumaiban. A *döblingi* Bellevue-kastélyt 1922 nyarán nyitották meg. Ide is *nőket* vesznek föl: 50 ágy van a nappali látogatók *számára* (reggel 9-től délután 5-ig) és 100 az éjszakaiaknak. Néhány hét múlva a férfiak számára, a *lainzi* kórház kertjébe állítottak be ugyanilyen rendszerrel ugyanennyi ágyat. A nappali és éjszakai üdülőhelyekkel való eredményes tapasztalatok arra készítették a várost, hogy még két Úyen intézményt létesítsen. A Seipel-kormány, ugyancsak takarékoskodás okából, bezáratta a „Spinnerin am Kreuz“ nevű *favoriteni* (X. kerület) barakkórházat; a község átvette (250 ágy tüdőbeteg asszonyok és gyermekek számára). A *hernalsi* (XVII. kerület) Kreuzwiesen ugyancsak 250 ágyas gyógyulóhelyat rendezett be ugyancsak nők számára. Vagyis: Bécs a tüdőbetegeinek egy-két év alatt 1850 ágyat adott, ezek közül 1300-at felnőtteknek, legnagyobbbrészt nőknek, — azért inkább és elsősorban *nőknek*, mert ezek, ha nem adnak nekik módot az elkülönülésre, a gyermekekkel való tartósabb együttléttel a férfiakénál veszedelmesebb módon terjeszhetik a pusztító népbetegséget.

Az eddigiekből is kitűnt már, hogy különös figyelemmel van a községi igazgatás a gyermekek tuberkulotikus megbetegedése ellen való küzdelemben. Hogy a keresztényszociális kormányzattól a „szanálás-parancsolta takarékosság-

ból bezárt intézményeket a szociáldemokrata Bécs sorra-rendre átveszi, azt már jellemeztük. Bécs sikeres kísérleteket folytat a *csont és mirigy-tuberkulotikus* gyermekek megmentésére. *Bad Hall-ban* és *Sulzbach-ban* rendeztek be e célt szolgáló intézményeket (300 ágy). A gyermek az első és a beteg gyermek dolga mindenek előtt való: a pénzt elő kell teremteni! A háború kitörése idejétől fogva zárva volt a gyöngetüdejű gyermekek *Sanvelagio-i* és *Lussingrande-i* kórháza; ezek most olaszországi területen vannak; hosszas tárgyalások után üzembe helyezték ezt a két fontos, tengerparti gyermekkórházat: 300 gyöngetüdejű bécsi gyermek kap itt helyet az osztrák főváros gazdag adózóinak pénzéből, nehéz olasz valutáért. *Kremsben* ugyanesak gyöngetüdejű gyermekek számára van 25 ágy és még néhány ágy a kisebb intézetekben. Bécs a tüdőbeteg gyermekek számára 500-nál több ágygal rendelkezett 1923 őszéig; az utóbbi napokban a *favoriteni* „Spinnerin am Kreuz“-ban még 100 ágyat állítottak be a tuberkulotikus gyermekeknek, úgy hogy most 600 ágyat tart fenn a község, csak gyermekek számára, a tuberkulózis ellen való küzdelemben. *Együttesen a községnek 2500 ágya van tüdőbetegek számára: Bécsnek majdnem minden 700-adik lakosára jut egy ágy.* Három év alatt teremtették meg ezt a szociáldemokraták. De itt nem állnak meg. Szocialista előterjesztésre elhatározta a községtanács, hogy mihelyt megfelelő helyet talál, *Bécs tüdőbetegeinek külön nagy kórházat épít* és az 1923-iki költségvetésben már 3 milliárd koronát irányoztak erre elő. — A választási küzdelmekben nem éppen eredménytelenül hivatkoztak elvtársaink a városi közegészségügyi munkálkodásra, különösen a keresztényszociális kormányzattal való összehasonlításban. A választási kampány egyik jelszava ez volt: a keresztényszociális kormányzat *abbau-ol*, lerombol, intézményeiket megszüntet, a szociáldemokrata városi igazgatás épít, fejleszt, az intézményeit szaporítja. A kormányzat, a „szanálás“ következtében, takarékoskodás okából bezáratta a tuberkulotikus rokkantak *waidenhofeni* házát (80 ágy), a tuberkulotikus gyermekek már említett *grimmensteini* kórházat (300 ágy), a *hernalsi* gyermekkórházat (200 ágy), noha a svédektől és az angol Barátok Társaságától meglehetősen tekintélyes támogatást kapott e célra. 1500 kórházi alkalmazottat tett a kormány kenyértelenné. A szocialista község átvette a bezárt intézményeket, kitataroztatta, újból megnyitotta: meg akarja mutatni a világnak, hogy ha az állam nem tud vagy nem akar hathatósan dolgozni a népbetegségek szörnyű pusztításai ellen, a munkakörét (a legnagyobb pénzügyi szükségben is) átveszi a község: *a tuberkulózis ellen való küzdelem, ime, községi föladat.*

De a tüdőbetegség ellen való küzdelem intenzivitasát eredményességét nem az ágyak száma mutatja. Az általános közegészségügyi berendezés, sőt az egész városi igazgatás

hatékonyan segít ebben a küzdelemben: elég rámutatni a szocialista kormányzás városjavító, kövező, utcatisztító rendszerére, mindenekelőtt a lakáspolitikájára. És az antituberkulotikus küzdelem korántsem merül ki kórházak fölállításaiban, üdülőhelyek berendezésében. A városigazgatás *szervezetet* teremtett a tuberkulotikusok elhelyezésére nézve. A ivároisi közegészségügyi hivatalban (*Gesundheitsamt*) központot (*Zentralstelle*) szerveztek a tuberkulotikusok számára. A központ vezetőorvosa Bécs tüdőbeteggondozói mindegyik ágyáról tud; a központ egyik orvosa megvizsgál minden beteget, aki a község tüdőbetegkórházai valamelyik ágyára igényt tart. A vizsgálat eredménye adja a tuberkulotikus beteg sorrendi helyét az üresedő ágyakra; ez az orvos dönt: minden megüresedő ágyról tud, az ő elve az, hogy egy percig se maradjon egy ágy sem beteg nélkül, minél előbb minden beteg kapja meg a helyét, de egy beteg se jusson a neki nem megfelelő helyre. A legfontosabb föltétel azonban: egy beteg sem vehető föl az üdülőhelyekre, aki nem tartozik a Gemeinde Wien *Tuberkulosenfürsorgestelle* valamelyikébe. Eredmény csak a gyógyítás és a gondozás legpontosabb és legbensőbb összedolgozásából származhatik. A bürokráciának itt igazán van jelentősége.

Az aggokról való községi gondoskodás

ügye is megérdemli a bőségesebb megemlékezést. Szörnyűséges állapotok voltak e téren is. *Lainzról*, ahol az aggok háza van, azt mondták a szociáldemokraták, hogy az csak a temető ügynöksége, szállítója. 1913-ban, az utolsó békeévben az ápoltak 18%-a halt meg, 1914-iben már 21%-a, 1915-ben 28%-a, 1916-ban 32%-a és *1917-ben az ápoltak minden harmadika az éleivel fizetett* az acélfürdőnek, a papoktól annyiszor megáldott háborúnak: ez évben *a halálozás százaléka 33.9 volt*. A halálozás számának ijesztő növekedésében nemcsak a háborúnak, hanem a keresztényszociális gazdálkodás könnyelműségének is nagy része volt. 1919-ben városi tanácsosokból álló bizottság állapította meg, hogy az *Ybbs-i* városi gondozóházat hat éven át, a *St.-Andraa-it* négy éven át nem ellenőrizték. Száritott főzelék (*Dörrkraut*) volt a főtáplálék, de ez is nagyon sokszor ehetetlen volt, a szegény öregek nem tudták elfogyasztani. Hivatali mulasztásokról ne is beszéljünk. Az egyik aggokházában az ápoltak tizennégy- naponként jutottak fehérneműhöz; a szegény aggok piszkosak voltak, megtetveisedtek, az ágyak férgesek voltak; amikor ruhaváltás volt, órákhosszat félmeztelenen, mezítláb kellett lenniök; az alkalmazottak borralalót fogadtak el, kértek az ápoltaktól. Nagy tisztító, újra berendező munkára volt szükség itt is. *A községi aggokházai ma már mintaszerűen vezetett intézmények*. A bőséges jellemzésnél sokkal többet mondóbb ez a két számadat: a legnagyobb — *lainzi* — aggokházában 1918-ban, a keresztényszociális igazgatás utolsó évé-

ben a halálozás még 29% volt, háromévi szociáldemokrata munka után *a halálozás arányszáma lesülyedt 17-re, vagyis kisebb, mint 1913-ban, a béke évében volt* Pedig a községi aggokházaik ma már sokkal több a tennivalójuk, mint a keresztényi szeretet jelszava idején volt! 1922 decemberében Greunde Wien aggokházaiban 11.589 ápolott volt. (Lainz: 6080, Baumgarten: 1100, Meldemannstrasse — ezt már a szociáldemokraták létesítették —: 500, Liesing 840, Mauerbach 450, St.-Andraa: 830, Bürgerversorgungsheim: 809, a kerületi szegényházakban 280, a menedékhelyeken és foglalkoztatókban 12JJ0.) 1914 decemberében valamennyi községi aggokházában csak 6920 ápolott volt; a növekedés 4669... és ez a szaporulat elsősorban a keresztényszociális szanálás — abbaulolás — folyománya... Hogy ma már a kosztra nincs panasz, az ferlyik a szocialista igazgatás általános gyakorlatából: ma már az ápoltak maguk, szabadon választott megbizottaik utján (*Pfleglingsrat*) ellenőrznek. A város havonkint 6000 villamosszabadjegyet ad a, bécsi ápolottnak. Az intézeteknek kis könyvtáraik voltak, persze adományokból; 1923 áprilisában a községtanács 25,000.000 koronát szavazott meg az intézeti könyvtárak bővítésére. Lainzban 8000 millió költséggel átépítették az intézet konyháját; ugyanitt 12.500 millióért építettek otthont az ápolónőiknek, lakásokat az alkalmazottnak, előadótermet, zenepavillont és az alkalmazottak számára közös konyhát. A többi intézetben is állandóan javítanak, hogy a város öregei az utolsó éveiket minél megelégedettebben töltsék el; a község nem sajnálja a pénzt, hogy gondtalan életet biztosítson azoknak a szegényeinek, akik az életüket kemény munkában töltötték és akikről gyermek, rokon nem gondoskodhatik. Persze: a szociáldemokrata igazgatás megszüntette azt a megszégyenítő helyzetet is, amelylyel *eddig két osztályba sorozták az ápolásra szorultakat*. Ma nincs különbség az úgynevezett polgár és a többi ápolásra szorult között.

Azok a szegények, akik nem intézetben ugyan, de a község gondozásában vannak, havonkint községi támogatást (*Erhaltungsbeitrag*) kapnak; ennek a nagysága az öregek szükségleteihez igazodik; ma a legkisebb ilyen összeg havi 90.000 K, a legnagyobb 250.000 K. 1923 augusztusában 26.699 ember kapott ilyen *Erhaltungsbeitrag-ot*. (1913-ban a legkisebb összeg, amit a keresztényszociálisok adtak, havi 6 K volt; aszociáldemokrata igazgatás a legkisebb összegben is a valorizált összegnél többet ad. [Az aranyparitás 14.400 K.]) De rendszeres *házbérsegélyt* (*Mietzinsbeitrag*) is ad a község 1923 óta — ez tehát szociáldemokrata intézmény —: egységesen havi 10.000 K-t. *Erhaltungsbeitrag-ra* 1923-ban 6.2 milliárdot, 1924-ben 61.5 milliárdot, *Mietzinsbeitrag-ra* 1924-ben 2.4 milliárdot irányoztak elő.

Az elmebetegek

gondozása is a város föladata lett azóta, hogy (1920) Bécs elvált Alsóausztriától. A *steinhofi* intézetben 2900, a Duna melletti *Ybbs-i* intézetben 1500 ápolat van. Steinhofban 1922-ben *iszákosokat gyógyító intézményt* szerveztek, ami eddig ismeretlen volt Bécsben.

A nemi betegek számára való tanácsadót

is a szociáldemokrata igazgatás szervezte meg Bécsben, miután az állam 1923-ban megszüntette az egy-két esti nemi-betegambulatóriumot. A község Meidlingben (XII. kerület) már fölállított ilyen ambulatóriumot. Új intézmény

a házassági tanácsadó

(*Eheberatungstelle*) is (1922). Külön e célra rendelt orvos vezeteti — kezdettől fogva *ifjabb Kari Kautsky* — és a látogatóinak száma egyre növekszik. Az a rendeltetése, hogy a házasságkötés előtt állókat egészségügyi tekintetben megvizsgálja és tanácsot adjon nekik. 1922 második felében csak 87-enⁿ keresték föl, 1923 novemberéig már 400-an. A vizsgálat és a tanácsadás, természetesen, teljesen ingyenes. Az intézmény közreműködésével a múlt évben tanítófilmet is készítettek.

Pályaválasztási tanácsadója

is van a községnek a *Stadtschulrat* épületében; ebben az intézményben a munkáskamara is részes. Az 1923-iki első félévben a hivatalba 5062 bejelentés érkezett és 10.088 megbeszélés volt a felekkel. A hivatal kiadott egy pályaválasztási tanácsadó könyvecskét, amelyben ismertette a pályákat, az egyes foglalkozások viszonyait. Záradékol szólnunk néhány szót

a temetői igazgatásról

is, amelyben nagy változtatások történtek; különféle reformok segítségével a községi temetkezés gazdaságos üzem lett. A sírdiszítésért magánkertész 220.000 koronát kér, a községi kezelésben 150.000 koronába kerül. A községi temetkező-vállalat ellen is ádáz harcot vezetnek a keresztényszociálisok (politikai okokból, vallási jelszavakkal), de a lakosságot nem vezethetik félre, a tények ellen nehezen megy a harc. A sírhelyilletéket 1922-ben 10%-kal leszállította a községtanács és 1923-ban ismét mérsékelték 10%-kal. A Zentralfriedhofban egy sír 15 évi tartamra 518.400 K-ba kerül (= 36 aranykorona, 1913-ban 75 aranykorona volt), a felénél is kevesebbje annak, amit a keersztényszociálisok fizettettek!

A krematórium

ugyancsak a község kezelésében van. A bécsi halottégető kemence körül hónapokon át harcot folytattak Ausztria keresztény szociálisai, akik kormányon vannak ugyan, de

Bécs tartományi autonómiájával szemben tehetetlenek, hiába hivatkoztak a régi császári időről való, még nem hatálytalanított, törvényerejű intézkedésekre. Az ausztriai demokrácia és fölvilágosodottság levegőjében nem diadalmaskodhatott a bigottság: a legfőbb fórum, a közigazgatási bíróság kimondotta, hogy a kormánnyal szemben a községnek, a tartománynak van igaza, a halottégető kemence üzemben maradhat. (A halottégetés nem kötelező, hanem fakultatív.) De a keresztényszociálisok tovább kísérleteznek: a bécsi krematórium aktái végképen még mindig nem záródhattak le. 1923 január 17-én helyezték üzembe a krematóriumot. 1923 végéig 835 holttestet hamvasztottak el végrendeleti kívánságra vagy a hozzátartozók óhajára, hónapról-hónapra nőtt a hamvasztások száma; decemberben már 89 holttestet hamvasztottak el. Tanulságosak az egyévek statisztika számai. 519 férfi és 316 női holttestet égettek el, 818 főlnőt és 17 gyermeket. Az elhamvasztottak között volt 481 római katolikus, 36 ókatolikus, 123 evangélikus, 2 görög-keleti, 98 zsidó, 95 felekezettelen. Egyházi szertartás volt: 239 ókatolikus rítus szerint (római katolikus és izraelita pap nem megy a krematóriumba!), 1 görög-keleti és 123 evangélikus rítus szerint.

A községi szociálpolitikai kiadások összege

1923-ban kerekaszámban 454 milliárd korona volt. A háború után, a nagy züllöttségben, a pénz rettenetes elértéktelenedésében a magánháztartások is a takarékoskodásra rendezkedtek be. A város nem tehette ezt. Mindenesetre a jó igazgatásnak a jele az, hogy *Bécs község a népegészségügyre és a szociálpolitikára való kiadásait nemcsak nem csökkentette, hanem minden pénzügyi nyomorúság és a sok nehézség ellenére e területeken sokkal többet ad ki, mint a béke éveiben kiadott.* A kiadások élén az úgynevezhető szegénygondozás van. Ez 1923-ban 233 milliárdba került. Ebből 117 milliárd a nyolc gondozóotthoné és a kerületi szegényotthonoké. A többi pénzből például 27 milliárdot igényelt az intézeteken kívüli szegény aggok tartásdíja (*Erhaltungsbeitrag*). Az ifjúsági gondozás 1923-ban 81 milliárd koronánál többbe került. Az ifjúsági gondozás köréhez tartozik az iskolai étkeztetés és az ápolási díj (14—14 milliárd korona), a “gyermekkertek (évi 2 milliárd), az árvaházak (6 milliárd), a javítóintézet (7 milliárd); a gersthofi, grinzingi és tivolii, 1300 gyereket eltartó nevelőintézetek 1923-ban 21 milliárdnál többbe kerültek. Az ifjúsági gondozás 81 milliárdjából még maradó összeg a Bad Hall-i, Sulzbach-i, Pelagio-i és Lussingrande-i intézetekre, a fogklinikákra és az iskolaorvosi szolgálatra irányozott elő. — Az elmebetegügy kereken 44 milliárdjába kerül a községnek, amelynek nagy része — külföldiért fizetődik. A szegénygyermekgondozás 1923-ban 23 milliárd koronába került. A tuberkulózisellenes küzdelemre 1923-ban 20 milliárd koronát

irányoztak elő. Hatalmas összeg, pláne, ha szembeállítjuk vele a keresztényszociális kormányzat antituberkulotikus kiadásainak összegét. A *kormány egész* Ausztriára kiadott 1923-ban 1,109,000.000 koronát, nem egészen *huszadrészét* annak, amit Bécs ugyanerre a célra, ugyanebben az időben kiadott. Az egészségügyi szolgálat költségei 18 milliárdot, a kórházi költségek 19 milliárdot tettek ki 1923-ban (Bécs községi kórháza — Lainzban — maga 14 milliárdba került!) A temetői gondozásra 1923-ban 16 milliárdot irányoztak elő; ebben az összegben az 1922-ben épült halottégető (krematórium) nincs benn; a krematórium, amely ellen a keresztényszociálisok olyan ádáz harcot folytattak, eltartja magát. Ha a szociálpolitikai és népegészségügyi kiadásokat összeadjuk: (1923-ban)

hatalmas összeg, 454 milliárd korona.

kerül ki. Még egy összehasonlítást: 1913-ban, az utolsó békeévben az egész szegényügyre 22,908.114 K-t adott ki a község; a mai 454.000,000.000 papiroskorona, aranykoronára átszámítva, '32,000.000 koronát tesz ki. *A szociáldemokrata városi igazgatás tehát a legkegyetlenebb pénzügyi nehézségek idején a főváros lakossága egészségügyére és népjólétügyére kilencmillió aranykoronánál többet adott ki, mint a keresztényszociális igazgatás az egészséges és főlősleggel dolgozó békegazdálkodás éveiben!* Hogy ezt a szociáldemokrata igazgatás megcsinálhatta, az nem varázslat volt, hanem áldásos eredménye a gazdagokat erősen megadóztató pénzügyi és adópolitikának. Bécs község 27 intézetében 22.000-nél több ember (gyermek, beteg, aggastyán) talál otthont: ez a fináncpolitika tette lehetővé, hogy az elhagyott gyermekek gyors segítséget, a betegek ápolást, üdülést, taz aggok meg nyugodt, gondmentes életet kaphatnak.

Ezek a számok mutatják igazán a szociáldemokrata községi igazgatás nagy győzelmét. Ezek ellen a számok ellen nem lehetett demagógiával harcolni. Ezek a számok irányították a választást: magában Bécsben 1923-ban másfélszáz-ezernél többen szavaztak a szociáldemokrata listára, mint három év előtt... Függelékül közöljük a táblázatot Bécs községi intézményeiről:

27 intézmény 22,680 ágygal.

1.	Lainz, községi kórház	-----	995 ágy
2.	Steinhof, elmegyógyintézet	-----	2900 „
3.	Ybbs, elmegyógyintézet	-----	1470 „
4.	„Spinnerin am Kreuz“, üdülőhely	-----	275 „
5.	„Baumgartnerhöhe“, tüdőbetegüdülő	-----	250 „
6.	Lainz, könnyebb tüdőbetegeknek	-----	100 „
7.	„Bellevue“, könnyebb tüdőbetegeknek	-----	100 „
8.	Kreuzwiese, könnyebb tüdőbetegeknek	-----	100 „
9.	Bad Hall, tuberkulotikus gyermekeknek	-----	200 „

10.	Sulzbach tuberkulotikus gyermekeknek -----	100 ágy
11.	San Pelagio tuberkulotikus gyermekeknek -----	250 „
12.	Lussingrande tuberkulotikus gyermekeknek-----	50 „
13.	Gondozóotthon (sinylődők háza) -----	6016 „
14.	Baumgarten, gondozóház-----	1100 „
15.	Meldemannstrasse, gondozóház-----	500 „
16.	Liesing. gondozóház-----	840 „
17.	Mauerbach, gondozóház -----	450 „
18.	St.-Andráa a. d. Traisen, gondozóház -----	330 „
19.	Polgári gondozóház-----	809 „
20.	Szegényházak — -----	280 „
21.	Menhely és dolgoztató -----	1200 „
22.	Központi gyermekotthon-----	1014 „
23.	Tivoli, gyermekotthon-----	378 „
24.	Grinzing, gyermekotthon-----	450 „
25.	A gyermekotthonok ifjúsági osztálya -----	56 „
26.	Eggenburg, nevelő (javító)-intézet -----	800 „
27.	XIX. Hartackergasse, nevelőotthon -----	56 „
28.	Hét árvaház -----	910 „
	Együtt -----	21979 ágy

A huszonhét községi intézményben 21979 ágy van: a szocialista város a lakosai közül 22.000-et tart közvetetten gondozása alatt.

VI. FEJEZET.

Bécs iskolaügye; az iskolai reform.

A bécsi oktatásügy egy csapásra lerontotta a tanulásra, továbbképződésre vonatkozó privilégium rendszerét. Minden gyermeknek, szegénynek, gazdagnak egyaránt joga van tehetsége érvényrejuttatására. Meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy a *gyermek* szívesen járjon iskolába (vagyis meg kell szüntetni a bot szerepét és a kaszárniai szellemet). Lehetőséget kell adni, megfelelő tanításterv keretében, a *tanító* egyéniségének előnyomulására. Közel kell hozni a *szülőt* is az iskolához. A közösségnek *minél több anyagi eszközzel* kell hozzájárulnia a tanítás sikeréhez. Ebben a néhány mondatban, nagyjából, összefoglaltuk a bécsi iskolai reform tartalmát. Az iskolai reform, amennyiben ugyan ilyen reform egy ember személyéhez kapcsolható, *Ottó Glöckel* elvtárs — a forradalom idején a közoktatásügyi minisztérium vezetője, most városi tanácsos, egykor megrendszabályozott szocialista tanító — műve és a reformot és általában a bécsi iskolaügyet Glöckel nemrég megjelent műve (*Die österreichische Schulreform*, Wien 1923) alapján ismertetjük.

A keresztényszociálisok iskolapolitikájáról

szóljunk legelsőbb néhány szót. Lueger (akinek az volt az elve, hogy „magam csinálom magamnak az iskolatörvényt!”) 1904 március 4-én így nyilatkozott a parlamentben: „Egy tanítónak sincs joga arra, hogy köztársasági vagy schönérianus legyen; nincs más mód: az ilyeneket ki kell űzni az osztrák iskolákból; ez az én alaptörvényem!” A politikai okokból való megrendszabályozásokról, üldözésekről más helyütt szoltunk már. Magát Glöckelt is fegyelmi eljárás nélkül elbocsátották (1897 szeptember), mert szociáldemokrata volt. — Ennek megfelelő volt a keresztényszociálisok iskolai gyakorlata is. Amikor az iskolaorvosi intézmény megeremtéséről volt szó, Lueber ezt mondta: „Nem engedem, hogy az én bécsi leánykaimat zsidó orvosok vizsgálgassák!” Az iskolai szociálpolitikáról ez volt a véleménye: „A gyermekkeretek és az iskolai étkeztetés csak a szocialista anyák restségének a támogatására valók!” Néhány szám mutatja az iskolapolitikájuk hatását. Amikor a többségük 1896-ban átvette a községi igazgatást, átlagban egy-egy osztályra 50 tanuló jutott; tíz év múlva már 52.38 tanuló; 1911-ben Bécsben 996 osztályban 55, 709 osztályban 60, 365 osztályban 65, 79 osztályban 70, 12 osztályban 75, 2 osztályban 80 és 2 osztályban 84 gyerek volt. A templom látogatása kötelező volt; ennek elmulasztásáért büntették a gyermeket és a — szülőt is. A szülőt minél távolabb akarták tartani az iskolától. A háború alatt Bécs iskolaügye egyre jobban leromlott. A háború kezdete után három és fél évre még 250 iskolát vett igénybe a katonaság; vagy 100.000 iskolás részesült rendetlenül az oktatásban. A forradalom után

koalíciós kormányzat

vezette az osztrák köztársaság ügyeit; a közoktatásügy vezetője Glöckel elvtárs lett. Megkezdődhetett a reformálás nehéz munkája. Az első követelés volt: a nevelésügybe vonuljanak be a *szakemberek!* (A közoktatásügy főintézői, akárcsak Magyarországon, jogászok voltak.) Egész sor szakember kapcsolódott bele a munkába, köztük nők. Kialakult a tanítói kamara. Második alapelv: az oktatásügy középpontja a *gyermek!* *AJL* iskolareform a gyermeklélektani legújabb kutatások eredményein alapul. A tanító figyeli a gyermeket. Ne száraz olvasmányok alapján tanítsanak: a tanuló az iskolásaival praktikus utakat tesz; Bécs 1,200,000 koronáért évenként 4—4 villamosszabadjegyet ad az iskolásainak erre a célra. Az első öt évben nem „szak”-ok szerint oktatnak, hanem logikus egészben. A gyermek gondolkodik, a gyermek „kellemtlen” kérdésekkel foglalkozik: tanulni akar, tanítani kell, örömmel veszi. A gyermek dolgozni akar, ha ez az akarata kezdetben a játszásban jelentkezik is. A konzervativizmus dmí-iskoláját (kaszárniai fegyelem, katekizmus, egyszeregydaralas) fölvaltotta a liberalizmus *tanító*-iskolája, amelyben a főszerep a tanítóé; a mai iskola *munka-iskola*. Az elemi iskolák új tanterve pontosan előírja az egy-egy óv célját, de

az utat szabadon hagyja a tanító számára. Az olvasókönyv helyére az „osztályolvasmány“ lépett, amit a község minden gyermeknek ingyen ad: irodalmi könyvek, de teljesen a tanítás szolgálatában. A harmadik főalapelv: az iskola törődjék a *szülővel!* Eddig távol voltak a szülők az iskolától, a tanítók nem ismerték a gyermekek viszonyait. 1919 áprilisa óta vannak az iskolák körül a *szülői egyesülések*, amelyek szabályos időközben értesülnek és tanácskoznak az oktatás dolgairól, a szülő és a tanító közös munkájával segítenek abban.

Az iskolareform állami vonatkozásainak az ismertetése nem e vázlat föladata, pár szóval ismertessük még az új

keresztényszociális kormányzat

iskolapolitikáját. Ez az *abbau-olás*, a csökkentés, a takarékoskodás jegyében folyik. Birodalomszerte 25%-os csökkentés folyik most az iskolaügyben: a tanítószemélyzetet megtizedelik, a tanítók számára kevesebb iskola áll rendelkezésre, a tanítók is összezsúfolódnak az iskolákban. Alsóausztriában magában is 1900 osztállyal akartak abbauolni és a szociáldemokrata tartománygyűlési képviselőik erős ellenállásával sikerült csak ezt a számot 500-ra leszorítani. Ami a keresztény szociális kormányzatnak a tanítókkal szemben való eljárását illeti, a Glöckel idején megszerzett vasúti kedvezményt visszavonták, a fizetést leszállították (a 3. fokozatról a 2-ikra), a tanítónők részére a cölibátust ismét intézmény esítettéfc. Mindez nem vonatkozik Bécsre, természetesen az abbauolás sem,

az iskolaügyben Bécs autonóm:

a szociáldemokrata többség dirigál az iskolai reform szellemében és fejleszti azt.

A bécsi Stadtschulrat,

a legfőbb városi iskolaügyi hatóság alá 564 elemi és polgári iskola, 65 középiskola és 155 továbbképző iskola tartozik. (Ausztriának körülbelül 24.000 tanítójából vagy 10.000 a fővárosé.) A Stadtschulrat 109 tagból áll: Ausztria legdemokratikusabb iskolai hatósága; a lakosság kisebbségének aránylagos képviseltetése biztosítva van; elnöke Bécs polgármestere, mint tartományi főnök (ezidő szerint Kari Seitz), ügyvezető elnöke Glöckel; a szociáldemokratáknak kétharmad többségük van.

A tanulók számának csökkenése,

a háborúnak ez a nyomorúságos következménye, egyenesen megdöbbentő. A bécsi iskolások száma volt:

1915 -----	239.457
1916 -----	234.278
1917 -----	222.625
1918 -----	206.814
1919 -----	.194.473
1920 -----	182.246

1921	-----	176.275
1922	-----	154.920
1923	-----	134.795

vagyis a békeállapottal szemben 104.000 gyerekekkel kevesebb.

Bécs iskolaügyi kiadásairól

közlünk itt néhány adatot. A szociáldemokrata igazgatás a legelhanyagoltabb, lerongyolt állapotban vette át az iskolákat. Kijavította azokat és épített új meg új iskolákat. Az 1923. évi költségvetési előirányzat csak a városi iskolák jókarbantartására 7.178.000.000 koronát, a városi gyermekkertek jókarbantartására 400.000.000 koronát, berendezési tárgyakra 1.104.000.000 koronát irányzott elő, de ez az összeg az iskolákra 9.300.000.000, a gyermekkertekre pedig 2.600.000.000 koronára növekedik a három beruházóprogram keresztülvitelével. Iskolai fürdőket rendeznek be, bevezetik minden iskolába a villanyvilágítást, csak két iskolai fogklinika berendezésére 270.500.000 koronát fordítanak. Ötvennyolc iskolaorvos vizsgálja meg szabályos időközökben a gyermekeket; 139 ifjúsági gondozónőnek az a feladata, hogy 14 napi időközökben fölkeresse az iskolákat és a tanítóktól, iskolaorvosoktól nyert föl világosítások alapján a szükséges esetekben átvegye a gondozást. A 12 kerületi ifjúsági hivatal tartós gondozásában volt 1923 júniusa végén 2881 csecsemő, 8043 kisgyerek, 13.829 iskolaköteles és 2852 ifjú: összesen 27.605 támogatásra szoruló.

Az iskolai étkeztetésről

más helyütt szoltunk már. Itt még csak arra az alapelvre mutatunk rá, hogy minden gyöngén táplálódó (*unterernährt*) gyermeknek van joga a községi étkeztetésre. A gyermekek az iskolaorvos, a gondozónő, a tanító útmutatása szerint a kerületi ifjúsági hivatalban kapják az étkezőutalványt. A rendezettebb viszonyok között élő szülők a községnek visszatérítik az önköltséget. Az 1923. évi büdzsé az iskolai étkeztetésre 10 milliárdot irányzott elő. 1923 utolsó napjaiban a 22.000 kosztolt gyermek közül csak 4% volt a teljes összeget fizető, 2% háromnegyed részt fizetett, 22% a fél összeget fizette, 26% a negyedösszeget, 46%, tehát majdnem a fele, teljesen ingyen részesült étkezésben. — *A nyári vakációs üdülsről* is szoltunk már a szociálpolitikai berendezkedések jellemzésekor. — A bécsi iskolareform során óriási jelentősége van annak (nemcsak anyagi, hanem egyéb vonatkozásokban is), hogy **az iskolásgyermek minden iskolai esz-**

közüket ingyen kapják a községtől,

Bécs városától. Megmagyarázza Glöckel, hogy nemcsak lényeges könnyítés ez a szülők számára, hanem nagyjelentőségű a *nevelő hatása* is: legalább ezen a területen *eltűnik minden különbség* a gazdag és a proletárszülők

gyermekei között; egyformán kap mindegyik tanuló (ugyanolyan minőségben) iskolakönyvet, füzetet, rajzmappát, író- és rajzszerket, kézimunkaanyagot. (Érdemes a megemlítésre, hogy dr. Aigner keresztényszociális képviselő 1920 novemberében erről így nyilatkozott: „Védekeznünk kell az iskolai eszközökkel való emez ingyenes ellátás ellen, mert nem engedhetjük meg, hogy a gyermekeinket már ifjú koruktól kezdve a kommunizmusra neveljék...”) Ez az ingyenesség azonban az iskolai privilégiumok lerombolásában a leghatásosabb eszköz! Ha *nem* szociáldemokraták vezetnék Bécs iskolaügyét, akkor a *szülőknek* kellene a következő összeget fizetniŐk, amit most a *község* ad:

iskolakönyvekért-----	2421	milliót,
író- és rajzszerkéért-----	1600	„
kézimunkaanyagért-----	530	„
a műhelybeli oktatás anyagáért -----	10	„
szabadjegyekért tanulmányi ki- rándulásokra -----	1200	„
összesen -----	5761	milliót.

A szocialista Bécs *többi* iskolai kiadásait — az 1923. évi büdzséből — ezek a számok mutatják:

iskolaföntartás, fűtés, világítás ésatöbbi -----	17.000	millió,
tanítótovábbképzés (pedagógiai intézet, tanítói könyvtárak) -----	700	„
iskolai étkeztetés -----	10.000	„
iskolaorvosi intézmény -----	210	„
az iskolai gondozás intézménye-----	800	„
tanítói fizetések (az állami hozzá- járulás nélkül) -----	144.700	
összesen -----	173.410	millió.

Ha ezt az összeget az iskolások számához viszonyítjuk, megállapíthatjuk, hogy 1923-ban, *egy évben*, a „*vörös Bécs*” *minden egyes iskolásgyermek* 1,099.208 koronájába kerül a *községnek*.

Az egységes iskola

intézményét rendszeresíti a bécsi iskolai reform. Négyévi elemiiskolai tanulásra négyévi középiskolai tanulásnak keli következnie; ez a nyolc év együtt az egységes iskola nyolc éve. Ezen a nyolcéves egységes iskolán minden iskolásnak keresztül kell mennie. Kísérletképen 24 első osztályát nyitották meg az általános középiskolának, amivel föl fog iák váltani az avult polgári iskolát. Minden iskolás köteles elvégezni az alsóbb középiskolát. Előnye ennek az, hogy az általános képzés növekedik és a pályaválasztást á gyerek 14. életévig kitolják. Eddig 1000 tízéves gyermek közül — a tanulás, továbbképződés privilégium volt! — csak 73 járt középisko-

lába (átlagban!, mert, például, a Belvárosban 10.000 lakosra 370, a 8. kerületben 185, a 14. és 20. [proletár-1 kerületben 38 és a 10. kerületben csak 31 gyermek került középiskolai tanulmányhoz.) — A részletek elhagyásával

az iskolai ismétlősök

dolgával foglalkozunk kissé: itt már kézzelfogható eredményeket mutat az iskolai reform. Az osztályisméltetés rendszerével drága évek vesznek el. A *Stadtschulrat* 1922 júniusában elrendelte, hogy a nehezebben tanuló gyerekek lényegesen leszállított tanulószáma, tehát speciális osztályban egyesítenek és a gondozásuk, oktatásuk e célra különösen alkalmas tanítóra bízassék. (Egyéb, speciális intézkedések is vannak az osztályisméltetés elkerültetésére.) Nos, a Lueger-iskola az iskolások 11%-át az osztály isméltetésére Ítélté — és a háború alatt egyre nagyobb lett ez a nyomorúság; csak a legutóbbi két évben érezhető az iskola reform hatása, az isméltelősök számának erős csökkenése. Isméltős volt:

1915	-----	11.5%
1916	-----	11.7%
1917	-----	13.3%
1918	-----	13.1%
1919	-----	12.5%
1920	-----	13.2%
1921	(az iskolai reform éve!) —	9.2%
1922	(az iskolai reform éve!) —	6.4%

Az iskolai könyvtárakat a *Stadtschulrat* 1922. évi júliusi rendelkezésének megfelelően alaposan átrevideálták, a háborús uszítás, a régi „morál“ könyveit kiselejtezték, új, irodalmi értékű, szórakoztatva tanító könyvekkel pótolták.

Nincs iskolai Abban

(létszámcsökkenés) Bécsben, erre még a kormány sem tudja rászorítani a fővárost! Az állam a tartományoknak eddig a tanítói személyzeti kiadások 50%-át visszatérítette. Bécsre vonatkozóan ez az összeg évenként 108.5 milliárd volt. A takarékoskodó szanálás következtében 1923-ra már csak 72.4 milliárdot kapott, 1924-re csak 36.2 milliárdot kap, 1925-ben és azután is tovább már semmit. Ezt a 108.5 milliárdot elő kell teremtenie Bécsnek, vagy el kell bocsátania tanítókat, be kell zárnia iskolákat, osztályokat, ahogy a többi tartomány csinálja. De Bécs vigyáz arra, hogy az egy osztályra eső tanulószám ne növekedjék. Egy osztályra esett

1906-ban (Lueger alatt)-----	52.38
1914-ben (utolsó békeév)-----	47.3
1922-ben-----	31
1923-ban -----	28

tanuló. Lueger idejéről nem is beszélve, ha csak az utolsó békeév viszonyaira akarna a szociáldemokrata igazgatás visz-

szatérni, könnyen elbocsáthatna 3000 tanítót, tanítónőt. Ausztriában, Bécsben van a legkisebb osztályonként való átlagos tanulószám, a céltudatos szocialista vezetésből folyóan. Kényszerű *Abbau* egyébként sincs Bécsben az igazgatásban és az üzemekben; önkéntes távozásra 250 tanító jelentkezett; a teljes szolgálatukat kitöltőiteket nyugdíjazzák, a tanítói személyzet létszáma megmarad: Bécs oktatásügye berendezkedik a 25—35 tanuló átlagos, ebből a szempontból ideális osztályok rendszerére.

Nagyszerű intézmények vannak még Bécsben *a tanítóság továbbképzésére* (*Pedagogisches Institut der Stadt Wien*, az új *Psychologisch-experimentelle Institut*, pedagógiai központi könyvtár). A tanítói szolgálati szabályzatról szoltunk már, arról is, hogy az új rendben mennyire szabad polgár az oktatószemélyzet minden tagja és ha rámutatunk arra, hogy *Ausztria egyetlen tartományában sem olyan jó az oktatószemélyzet tagjainak jogi és anyagi helyzete, mint Bécsben*, — megérthetjük, miért van az, hogy nemcsak a bécsi, de az egész birodalmi tanítótság körében óriási tábora van a szociáldemokráciának.

VII. FEJEZET.

Bécs városi üzemei, községi vállalkozásai

történetében ugyancsak két korszakot kell megkülönböztetni, az elveket és a gyakorlatot egyaránt tekintve: keresztényszociális és szociáldemokrata korszakot. Budapest községi vállalkozásaira, üzemeire, házikezeléses rendszerére való tekintettel, e vázlatos füzet szük hely viszonyainak megfelelően, kíséreljük meg a körülményesebb ismertetést.

A keresztényszociálisok

1896-tól 1919-ig voltak urak a községházán, majdnem negyedszázadon át. A háború után a világvárosnak úgyszólván a roncsait adták a szociáldemokrata többségnek. A keresztényszociális részről örömmel üdvözölt, áldással kísért *acélfürdő* a bécsi községi vállalkozások tekintetében is megtette a magáét: tönkretett, agyonzüllesztett mindent. A keresztényszociálisok különösen a három nagy városi üzemet, a villamosvasút, a gáz- és a villamosművek üzemeit kezelték a legvadabb könnyelműséggel, különösen 1918 óta, amikor már mindenki tudta, hogy kegyetlen összeomlás jön és nyomában jön a népitélet. Nemcsak panamás gazdálkodás, nemcsak vétke könnyelműség, hanem rosszakarat és cinikus politikai számítás is vezette őket: hiszen minél rosszabb állapotban vannak, minél eladósodottabbak a városi vállalkozások, annál nehezebb lesz a minden bizonyossággal szociáldemokratákból álló új többség számára a rendteremtés, a szanalás. Noha már régen és csúnyán ráfizetéssel dolgoztak ezek a nagy városi

üzemek (1918-ban már ugrásszerűen drágult az élet!), a keresztényszociálisok *nem* emelték a gáz, a villany, a villamos árát — noha a tarifapolitikájuk, amint rögtön rátérünk, a nyereszkeskedésen alapult! —, hamarosan jönnek a gyűlölt szociáldemokraták, emeljenek azok, népszerűtlenedjenek azok! Csak egy-két adatot hozunk föl a keresztényszociális gazdálkodás szörnyűségeiből. 1919 június 30-ig a keresztényszociálisoké volt a bécsi városházi többség, az 1918—9-iki büdzsét ők állították össze, az ő többségük szavazta meg. Ez a városi költségvetés kerekaszámában 35,000.000 aranykoronát mutat ki, mint a községi vállalkozások tiszta nyereségét. Amikor azonban 1919 nyarán átadták az üzemetek a szociáldemokrata többségnek: csak ez a három nagy vállalkozás, a villamos, a gázművek és a villamossági művek az 1918—9-iki üzletévre körülbelül 55,000.000 koronányi deficitet mutattak; ebből a deficitből esett a villamosra és a gázművekre 20—20,000.000, a villamossági művekre 15,000.000 korona. Ez (a 30 millió nyereség helyett 55 millió deficit!) úgy történhetett meg, hogy a keresztényszociális városvezetés még a hamis mérlegkészítéstől sem riadt vissza, attól sem, hogy a városi vállalkozásokból nyereséget^ könyveljen el, ami — nem volt. A hites könyvszakértők elnökével, Ziegler tanárral vizsgáltatták meg a szociáldemokraták a három nagy városi vállalat könyvvezetését. A páratlan szakértő

a bécsi villamossági művek keresztényszociális üzemviteléről

a többi között ezeket jelentette:

... az 1919 június 30-iki tiszta nyereséget legalább egymillió koronára kell leszállítani és így kell eljárni a megelőző évek zárószámadataival is: az 1917. év nyereségként kimutatott 11.7^ millió korona helyett 7 millió korona, az 1916. évi nyereség 12 millió koronája helyett csak 8 millió korona lett volna kimutatható. Az 1918 június 30-iki zárószámadásnak mindenesetre jelentős veszteséget, de semmiesetre nyereséget kellett volna kimutatni.

A bécsi villamosvasút keresztényszociális üzemvezetéséről

ugyancsak Ziegler tanár megállapítja, hogy

az 1918 június 30-ára kimutatott kezelési fölösleg — 16 millió korona — csak a szokásos és abban az időben már föltétlenül szükséges tartalékolás figyelmen kívül hagyásával állhatott elő... Meg kell állapítani, hogy a szükségelt tartalékolás elmulasztása folytán nem fölöslegről, hanem megfelelően nagy veszteségről kell beszámolni.

A keresztényszociális kezekben volt községi gázművek

talán még ezeknél is szomorúbb helyzetben voltak. 1919 első hónapjaiban, a klerikális gazdálkodás végén, olyan nagy volt

a város pénzügyi szorultsága, hogy alig tudta a városi alkalmazottak fizetését folyósítani. A háborús nyereségeket és a háború utáni nyereségeket kiadósan nem adóztatták meg, *nem* merték megadóztatni (hol mer igazámban kikezdeni a keresztényszociális irány a kapitalizmussal, a nagyzsídókkal?!), — a pénzszükség fődözésére csak egy utat látót a keresztényszociális polgármester, Weisskirchner: a gázműveket át akarta játszani a privátgazdálkodásnak, a Länderbanknak. 1919 áprilisában volt ez, *három héttel a községtanácsi választás előtt*, amikor az ideiglenes községtanácsban csak 60 szociáldemokrata volt. A szociáldemokrata Breitner (Bécsnek azóta már világhíres pénzügyi tanácsosa) akkor rögtön kijelentette, hogy amíg Bécsben szavuk van a szociáldemokratáknak a községi ügyek dolgában, addig erről és ilyesmiről szó sem lehet. A „zsídó“ Länderbank a szociáldemokraták erős föllépésére esett el a zsíros üzlettől, amivel a keresztényszociálisok megkínálták. Weisskirchner azután alkudozott: ő tulajdonképpen nem is a gázművek egészét akarja eladni, hanem annak csak körülbelül 40%-át. Negyvenmilliót kapna azért Bécs városa — javasolta a keresztény szociális polgármester —, ami sokat lendítene a város szomorú pénzügyi helyzetén. De ez az összeg már akkor is kevés lett volna; a gázművek negytedede már 1919-ben jóval többet ért 40 milliónál. Csak a szociáldemokraták határozott föllépése akadályozta meg azt, hogy a nagytőke nem kapott milliárdos ajándékot a városháza keresztényszociálisaitól. Ha mást nem is, azt világosan mutatja a kapkodásuk, hogy *milyen kétségbeejtő helyzetben volt a keresztény szociális igazgatás egy-két hónappal a városi uralomnak szociáldemokrata kézbe kerülése előtt...* Pedig

a keresztény szociális községi tarifapolitika

kissé *más* volt, mint a szociáldemokraták árszabáspolitikája! A tarifapolitikájukkal az egész lakosságot *adókötelessé tették*: az alapelvük az volt, hogy a községi üzemekből *minél több fölösleget* csikarjanak ki és utaljanak a község kasszáiba. Ha sikerült a minél nagyobb nyereség kicsikarása: a fölösleget *nem* az üzem minél Jobban való fölszerelésére használták, hogy a vállalkozást tökéletesítsék és technikai újítások bevezetésével gazdaságosabbá tegyék, hogy, további soron, a *monopóliumszerű* városi üzemek árszabását olcsóbbítsák, hanem a fölösleget a városi pénztárba utalták. A keresztényszociális időben minden villamosutas, minden gáz- és villahyfogyasztó *közvetett adót* fizetett. *Ma azt* mondják a keresztényszociálisok Bécsben: „Hja, könnyű a Rathausmarxistáknak! *mi* sokkal kevesebb adóval dolgoztunk, mint a szociáldemokraták!“ Ez igaz. Ők valóban *nem* adóztatták meg a vagyonosokat: beszédtek a házbérfillért a szegényektől, nem követeltek luxusautomobiladót és szedték az adót a villamosozóktól, egyforma mértékben, tekintet nélkül arra, hogy munkát szállító proletárasszonyról vagy kávéházi traccsra

siető vagyonos asszonyról van-e szó. Magyarán: a villamosjegy árát úgy kalkulálták, hogy a tulajdonképeni menetdíjon kívül még fizessen az utas azért, hogy igénybe vette a villamost. Hogy ez nem kicsiség: azt pár adattal érzékeltethetjük. A legutolsó békeévben, 1913-ban a bécsi községi gázművek 167 millió kubikméter gázt adtak a fogyasztóknak; az üzemből a község pénztárába vitt nyereség 5.8 millió békekorona. Vagyis egy kubikméter gázra 3.47 békefillér, a gáz akkori árának ötöde esett adó gyanánt. (1913-ban a gáz ára 17 fillér volt, ma 2140 korona; ha a szociáldemokraták föntartották volna a keresztényszociális elvet és rendszert: ma a gáz 428 koronányi adóval volna drágább!) A villamosvasútnál sem volt különbség a helyzet. A bécsi villamos 1913-ban 326 millió utast szállított; a fölösleg 2,750.000 K volt; egy villamosjegyre esik 0.854 békefillérenyi adó, majdnem huszada az akkori jegyárnak. (Ha ma, amikor 1700 K a villamosjegy ára, ez elv alapján járna el a városháza, a villamosjegy 85 papirkoronával drágulna meg!) A gázművek, a villanyművek és a villamosvasút 1913-ban 18 milliónál nagyobb összeget adtak a városi pénztárnak, amikor ebben az évben a kereseti adó csak 12 millióra rúgott. A Lueger-választójogból folyóan a kereseti adósok voltak az urak a városházán és a terheket a jogtalan nagy tömegre rakták. Keresztényszociális adópolitika: ne a vagyonososztályt adóztasd meg, hanem a villamosutast, a gázfogyasztót. Az adópolitikáról vallott ez a fölfogás megérteti: *miért vittek véghez a keresztény szociálisok olyan sirást, rivást, amikor a szociáldemokrata többség bevezette a luxusautó, a luxuslovaglás és a luxusáruk erős adózását!...*

A szociáldemokrata igazgatás tarifapolitikája

egészen más — és ezt is körülményesen kell ismertetnünk. A szociáldemokrata tarifapolitika alapelve ez: Lehetően minden községi üzemnek el kell tartania magát, a tarifa olyan legyen, hogy a községi üzem önköltségét fődözze. Ez a gazdaságos üzemvezetés járt azzal az eredménnyel, hogy 1923 őszén így szólhattak a szociáldemokraták a választókhöz: A községi üzemek a négyéves szocialista városi munka után tökéletesen rendezett viszonyok között vannak, a keresztényszociális garázdálkodás következményei teljesen eltűntek. Ennek megfelelően, természetesen, gyökeresen megváltozott a községi élet keresztényszociálisainak a taktikája is. Az 1920. évi választások alkalmával — ekkor már szocialista többség volt, de a keresztényszociális uralom átkos hatásai még nagyon is érezhetők voltak — demagóg módjukon az óriási deficitről beszéltek (aminek ők voltak az okai), az 1923. évi választások alkalmával *el kellett ismerniök, hoay Bécs községi vállalatai szociáldemokrata vezetés alatt teljesen adósságmentesek és mintaszerűen vezetettek*; de a választási kapkodásukban tovább is a magas árszabásról kiabáltak és a szocialista igazgatást főképen emiatt káromolták, a villamosutazás, a

gáz és a villany drágasága miatt. Nézzük meg: úgy működik-e a szociáldemokrata tarifapolitika, hogy az árszabás valóban magas-e? 1923 szeptember elsején az aranyparitás 14.000 K; egy aranykoronáért 14.000 Seipel-korona, papiroskorona jár. Ennek figyelembevételével nézzük a mostani, szociáldemokrata árszabásit, összehasonlítva a keresztényszociális idők tarifájával: Került

	1914 dec. 31-én fillérbe	1928 szept. 1-én koronába	Emelkedés
egy kubikméter gáz-----	17	2140	12.588-szoros
egy hektowattóra világítóáram ----	7	500	7.143-szoros
a villamosjegy, átlagban -----	20	1700	8.500-szoros

Vagyis: a gáz ára két békefillérrel, a világítóáram közel négy fillérrel, a villamosjegy pláne nyolc fillérrel olcsóbb, mint 1914-ben volt. De tovább is kell mennünk: — hasonlítsuk össze a szociáldemokrata *közszégi* tarifaemelést a keresztényszociális *állami* monopoltarifaemeléssel, nézzük csak a dohányárukat. A cigaretták és a szivarok közül került

	1914-ben fillérbe	1923-ban koronába	Az emelés
a drámacigaretta — — — —	2	200	10.000-szeres
a sportcigaretta — — — —	3	300	10.000-szeres
az egyiptomi cigaretta — — —	6	500	8.333-szoros
a memfiszcigaretta — — — —	5	450	9.000-szeres
a kubaszivar — — — — —	11	1500	13.636-szoros
a virzsiniaszivar — — — — —	11	1600	14.545-szörös
a trabukószivar — — — — —	18	2000	11.111-szeres
a regália média — — — — —	20	2400	12.000-szeres

A só kilogramia került 1914-ben 28 fillérbe, 1923-ban 2700 koronába, az emelkedés 9.800-szoros. Ilyen mértékben drágította a kormány a telefont, a távírót, a vasutat is. A bécsi villamos jegyének az ára a Jbékeár nyolcezszeresére emelkedett (ha elővételben vásárolják, csak nyolcezszeresére, egyéb kedvezményről most nem is szólván), az államvasutiról már 1923 őszén tízezszeres volt az emelés és új emelés van soron (azóta, 1924 januárjával ez már be is következett!). És az államvasutak *billió*s deficittel dolgoznak, a bécsi városi villamos meg teljesen szanált. A kisemberek pártjának nevezi magát az osztrák keresztényszociálisok pártja is és a munkások dráma- és sportcigaretta-ját tízezszeresre, a finomabb fajtákat “csak nyolc-kilencezszeresre emelte; a virzsiniaszivar már túlhaladta az aranyparitást (a proletár-emberek szivarja volt ez a békében, jó anyagból készült, sokáig égett és csak annyiba került, mint az úgynevezett ötös-szivar), de a bank direktorok regália médiájának a drágulása csak tizenkétszeres. A minden háztartásban elengedhetetlenül szükséges sőt a keresztényszociális kormány minden kényszerítő ok nélkül sokkal magasabban emelte, mint a szociáldemokraták a villany és a villamos árát. Az olyan nagy

garral hirdetett keresztényszociális szanálás a tömegek terhére megy! Persze, hogy alapjában különbözik a polgári kormány tarifapolitikája a szociáldemokrata községigazgatásától! A keresztényszociális pénzügyi művészet nem az önköltség elvét tartja szem előtt, hanem az elérhető minél nagyobb nyereséget — a monopóliumos üzemekből, amelyekben nincs konkurrencia! így parancsolja ezt az ügynevezett genfi szerződés— és a tömegeknek kell, fizetniök a külföldi kapitalisták profitjának a növelésére. Persze: még *olcsóbb* lehetne a városi tarifa, de ezt éppen a keresztényszociális *kormány* gátolja. Az állami *áruforgalmi adót* a szociáldemokraták szavazatával szemben fogadták el a nemzetgyűlésen és ez az adó úgy hat, hogy minden kubikméter községi gázt 22 koronával megadóztat, megadóztatja a villanyt, az izzólámpát, a villamosjegyet és ez az adó 1924 január elsejével megduplázódik.

Szakadatlanul folyik a községi üzemek kiépítése, fejlesztése

a szociáldemokrata rezsimben és ennek a kiépítésnek óriási szerepe van az ausztriai *munkanélküliség csökkentésében*. Nézzük egyenkint az üzemeket, először a nagyüzemeket, ezek sorában is elsőknek

a bécsi városi villamos

dolgot. Az összeomlás után a telepeket, a kocsikat, az építményeket, mindent teljesen züllött, lerongyolt állapotban vett át a szociáldemokrata vezetés; a rezet, a felső vezetékes berendezés rezeit is ág^uszerszámnak vitték el a hurrahazafiak, amit lehetett, vassal pótolnak. Gyors és alapos munkának kellett megindulnia. A munka menetét és eredményét ezek a számok mutatják. Volt

1918—19-ben

1923-ban

motorkocsi-----	1494	1582
pótkocsi -----	1578	1680
segédkocsi -----	538	591
motorkocsikilométerút-----	37.1 millió	45.5 millió
pótkocsikilométerút -----	50.3 millió	57.4 millió

Az utolsó békeévben 326 millió utast szállított a bécsi villamos, 1922-ben 440 milliót, 114 millióval többet. A bécsi villamosról, különösen a budapestivel való összehasonlításban, kell néhány szót szólni. Pontos, szigorú menetrend szerint közlekedik, soha nem akad el, elég kocsi jár, úgy hogy zsúfoltság-ról csak néhány vonalon lehet szó, helyhiányról soha. A kocsik kettesével, igen sok vonalon hármásával közlekednek; az első kocsi, a motorkocsi a világosabb (inkább nők foglalnak itt helyet), a második és harmadik kocsi a dohányosoké; amely vonalon, esetleg a kora reggeli órákban, nincs pótkocsi, azokon a perronokon lehet dohányozni. A villamos az egész várost és az egész környéket behálózza, az átszállóhelyek praktikus elrendezésével villamoson a város minden pontja megközelíthető. A személyzet leginkább képzett ipari munkásokból

kerül ki, a kalauzok udvariasak, különösen az idegennel szemben; bliccelésről szó sem lehet, a kocsik nem túlsúfoltak, a jegykezelés a lehető legegyszerűbb. Az egységes jegy ára 1700 K, elővételben 1600 K, reggeli 8 óráig (tehát munkásoknak) 1000 K; munkások, alkalmazottak számára hetijegyek, odavisszajegyek, a szakaszbérletjegyeknél külön árengedmények vannak. A villamosok mind felsővezetékesek; szerencsétlenség minimális számban van. (A villamosüzem alkalmazottairól más vonatkozásban szoltunk már.) Másfél órán belül lehet egy jeggyel, akárhányszori átszállással (de csak a megfelelő átszállóhelyen) utazni. Az esti jegy ára fél. 10 órától 2200 K. Éjjel 11-kor visszatérnek a kocsik a remizekbe és csak a külső körutakon — Gürtel-eken — közlekedő és pályaudvarokat összekötő éjszakai kocsik járnak hajnalig és ugyanabban az időben az autóbuszok.

A községi gázművek.

amelyekről vagy amelyek egy részéről a keresztnyszociálisok már lemondottak volna, teljesen modern üzemmé alakultak át a szociáldemokrata vezetés alatt. A községi gázmű ma voltaképpen *nagy kémiai gyár*. A gáz készítésével előálló *melléktermékeket* gazdaságosan értékesítik. Az egész forgalomból 1913-ban 72% esett a gázra és csak 28% a melléktermékekre. Ma már szinte a gázelőállítás lett melléküzem: a gázművek bevételeinek alig 50%-át adja; a fő bevételi forrás a kémiai produktumokból való és ennek az eredményeképpen vált lehetővé a gáz árának mérséklése. Nemcsak *kokszol* termelnek és adnak el a gázművek, hanem, különleges eljárással, úgynevezett *hutakokszot*. A gázművek saját *benzolgyárat* rendeztek be és a benzolból óriási kivitelük van. A *kátrányt* nem adják el, hanem egy részvénytársaságnak szállítják, amelyben *Gemeinde Wien* 40% erejéig részes és amelyből meglehetősen nyereségrészesedést kap. A beruházások szakadatlan sorozatával és üzemi reformokkal észszerű munka folyik a gázművekben, ami állandóan olcsóbbítóan hat a gáz árára. A fogyasztók száma egyre növekszik és ezt a növekedést praktikus reformok segítik. A bérelőállomást részletre[^] is adja a község. 1919 nyarán, amikor a szociáldemokraták átvették az igazgatást, csak 239.085 gázmérőóra volt, 1923 szeptember 1-én már 260.358 (+21.273). Noha a szénár huszonhétzszefes, a bécsi községi gáz ára, amint már emlí tettük, a békeárnak csak tizenkétezer-hatszázszoros; de gyárak, iparosok a gázmotoraik számára nagy engedményt kapnak. A gázfogyasztás maga is nagyon növekszik. A keresztnyszociálisok utolsó üzleti évében elszámoltak a gázművek 178.340.240 kubikmétert, 1922-ben már 182,756.616-ot, noha az elektromos világítás egyre terjed

a villanyművek

fejlesztése következtében is. A városvezetés egyre jobban függetleníti a villamosság műveket a külföldi széntől. A városi villamosság művek már a háború előtt közel voltak az össze-

omláshoz. A villanyműveket kiszolgáló zillingdorfi bányaművelést a keresztényszociális gazdálkodás teljesen tönkretette; óriási pénzáldozatokkal kellett a szociáldemokrata vezetésnek újból fölállítania és berendeznie; ez a barnaszénmű 1912-ben (ekkor szerezték meg a keresztényszociálisok) 68.851 mázsa szenet adott, 1922-ben 4,292.033 mázsát! A zillingdorfi szénnel dolgozó ebenfurthi művek a keresztényszociálisok utolsó üzleti évében 37,551.400 kilowattóranyi elektromos áramot adtak, 1922-re a szociáldemokraták annyira kiépítették, hogy ennek a kétszeresénél jóval többet adnak: 85,090.870 kilowattóranyi áramot. A szociáldemokraták megszerezték az Ybbs-völgyi kőszénbányaműveket, amelyeket a villamossági művek szolgálatába állítottak, úgy hogy *ma már az egész villany előállításnak 51%-a, a felénél tehát több, belföldi szénnel történik.* A villanyáram fogyasztóinak száma 1918—19-ben, a keresztényszociális korszak utolsó üzleti évében 158.878 volt, 1923 szeptember 1-én 276.846 bérlő és 13.329 ügynevezett pauszberendezés volt. 1913-ban 199,158.021 kilowattóra áramot, 1922-ben már 309,478.179 kilowattóra áramot adtak a villamossági művek; az emelkedés 64%-os. A fokozatos beruházások, a művek kiépítése tették lehetővé, hogy a villanyvilágítás ára a békeévekhez viszonyítva — a 14.000-szeres aranyparitás mellett — csak hétezerszázötvenszeres, hogy a villanyáram *négy békefillérrel olcsóbb*, mint tíz évvel ezelőtt.

Az előrefizetetés

rendszeréhez kellett nyúlnia a szociáldemokrata városigazgatásnak, amikor a korona értéke napról-napra esett, az árak (különösen a szén ára) pedig örületes módon emelkedtek. Eddig 4—6 hétre hitelezte, előre adta a község a gázt és a villanyt. A máról-holnapra szükséges üzemi költség előteremtésére volt elengedhetetlenül szükséges az előrefizetetés, amely nem igazságtalan, pláne praktikus kivitelben. Az előrefizetés 1921 januárjában kezdődött és a megelőző évi fogyasztás árának tizenkettedét tette ki. Az előrefizetetés rendszerével kerülték el, hogy nem kellett hitelt fölvenni, nem kellett uzsoráron venni, például, a szenet, mert ez mind a fogyasztókon bosszulta volna meg magát. Persze: ezt a rendszert, amelyet kezdetben vadul támadtak, siettek átvenni a keresztényszociálisok is, ott, ahol ők igazgatnak. Az *önköltség* elve az irányadó a községi üzemekben, de a vállalkozások *teljes szanaltságot* mutatja, hogy bizonyos, kevés, *főlöslég* mindegyik üzemben van. A gázműveknél 719 millió, a villanyműveknél 845 millió, a villamosvasútnál 180 millió volt 1922-ben a kezelési főlöslég. Hogy ezek a számok mit jelentenek, állapítsuk meg, hogy a gázművek egy évben csak bérekre 30 milliárd koronát adnak ki, a forgalmuk 278 milliárdnyi, vagyis a 719 millió koronányi évi „nyereség” alig egynegyvened része a forgalomnak. (Az abszolút nyereségtelenség nem érhető el, hiszen a költségek úgyszólván hetekint változnak.) Az az összeg például, amit a városi villamos könyvelhetett el 1922-ben *évi*

nyereségment — 180 millió K —, kis töredéke annak, ami *egy napnak* a szükséglete vagy kiadása a villamosnál. De meg (hogy ismét összehasonlíthassuk a keresztényszociális és a szociáldemokrata tarifapolitika eredményét) a gázművek 719 millió koronányi „nyeresége“ = 50.000 békekoronával, a villamosmossági művek 845 millió koronányi „fölöslege“ — 59.000 békekoronával; a keresztényszociálisok 1913-ban magukból a gázművekből 5.8 millió békekoronát vittek a községi kasszába, a villamosvasutótól pedig (amelynek 1922. évi úgynevezett nyeresége 12.000 aranykorona) 2.7 millió aranykorona közvetett adót szedtek be. A keresztényszociálisok azzal büszkélkedtek, hogy a községi üzemek nagy nyereséggel dolgoztak, persze, a lakosság terhére; a szociáldemokraták büszkesége az, hogy a községi üzemek az önköltség, a „minél olcsóbban!“ elvén és gyakorlatán nyugszanak! A három nagy községi vállalkozáshoz viszonyítva

kisebb községi üzemekről

is adunk rövid ismertetőt.

Bécs raktárházai

1913-ban (keresztényszociális uralom) 689.838 mázsányi árut helyeztek el; ez a szám 1922-ben (a szociáldemokraták alatt) 1,975.978 mázsára növekedett. Az átmenő forgalom 1913-ban 426.300 mázsa, 1922-ben 2,956.494 mázsa volt. Ez az óriási növekedés ugyancsak annak az okos tarifapolitikának tulajdonítandó, amely nem törődik a nyereséggel. 1913-ban a kis forgalom ellenére is a keresztényszociálisok 14,871 aranykoronányi fölösleget könyveltek el; a fölösleg 1922-ben, az ötszörösre megnövekedett forgalomban, 358 millió papiroskorona (= 35.000 aranykorona) volt.

A községi temetkezőintézet,

amely ellen politikai okokból, de azért is, mert a keresztényszociális temetkezési vállalatoknak erős versenytársa, óriási harcot folytatnak a keresztényszociálisok, 1922-ben 35 millió papiroskorona (= 2400 aranykorona) fölösleggel dolgoztak, 14.894 temetés esetében. A keresztényszociálisok idejében, 1913-ban a temetés esete 14.673 volt (kétszázal kevesebb, mint 1922-ben) és a keresztényszociálisok fölöslege 183.882 aranykorona volt. A keresztényszociálisoknál 184.000 aranykorona, a szociáldemokratáknál 2400 aranykorona, — persze, hogy a keresztényszociálisok arról beszélnek, hogy a szociáldemokraták idejében drága a községi temetés...

Bécs város sörháza

1922-ben 493,506.641 papiroskorona tiszta nyereséggel zárta az évet. Ezt az összeget beszállították a községi pénztárba: itt *nem* monopóliumos üzemről van szó. Ezzel szemben a városi

autóbuszüzem

passzív; ez az egyetlen passzív üzem; a hiánya 1922-ben 678,837.398 K volt, vagyis több, mint a sörház nyeresége. Ezt

az üzem, amely eddig csak az éjszakai forgalmat szolgálta, most kiterjesztették egy nappali vonalra is (a belvároson át) és a villamosvasút igazgatása alá rendelték. Az autóbuszjegyek árát 1924 első heteiben leszállították.

A hirdetővállalat

új községi üzem; 1922-ben alapították; az első évben 29,800.000 K tiszta nyeresége volt és egyre fejlődik.

VIII. FEJEZET.

A bécsi „kiskertek”; telepесmozgalom.

Bécsnek van egy specialitása Budapesttel szemben: kertes kisházak építésére, telkek művelésére irányuló mozgalom. Röviden ismertetjük e mozgalom keletkezését. Már a háború második évében hiány mutatkozott Bécsben az élelmiszerekben; különösen a burgonyahiány volt nagyon érezhető. A hatóságok, mint nálunk is, fölhívták a lakosságot minden bevethető föld megművelésére. Már 1915-től kezdve egyre több úgynevezett *hadikonyhakert* (*Kriegsgemüsegarten*) létesült. Ezt a gazdálkodást teljes tervszerűtlenség jellemezte, hiszen mindenki azt hitte, hogy ezek a

konyhakertek,

amiket a legnagyobb szükség és nyomorúság hozott létre, a háború végeztével rögtön megszűnnek. 1918 őszeig már 20.000 ilyen hadikonyhakert volt Bécsben. Bizony nem szünt meg a háború végződésével ezek a konyhakertek! A hazatérők ezrei, akiket a munkájukból ragadott ki a háború és akik az összeomlás után nem találtak munkát, adták magukat a konyhakertészetnek. 1919-ben, 1920-ban egyre növekedett a konyhakertészetek száma, — a tervszerűséggel mégis csak akkor kezdtek törődni, amikor a kertészettel foglalkozó családok száma már 40.000-re rúgott. A községi igazgatás most rendszert kezdett belevinni a mozgalomba. Az 1920—1921-iki költségvetés már nagyobb, hosszabblejárátú kamat nélküli kölcsönt ad a kiskertesek vízvezetéki hálózatának tökéletesítésére, kerítésekre és átöbbi; ugyanekkor fölállítják a község házában a *Kleingartenstelle* nevű külön hivatalt, majd a *Kleingartenausschuss* nevű község tanácsi bizottságot, és ezek a kiskertesek és telepесek országos szövetségével egyetértésben dolgoznak. 1923-ban már egységes terv szerint organizálódik az egész kiskertmozgalom, zónarendszer keretében, különösen a város belsőbb részén levő és esetleg hamarabb beépülhető kertterületeikre való tekintettel, amivel egyidejűen a városi hivatal a kertesek egyesületével együtt útját állja a „vad” településnek, ami esetleg nemcsak esztétikai, hanem városfejlesztési szempontokat is sérthet. A kiskertekre vonatkozó építkező szabályzat

már hatályban van. 1923-ban ismét sok száz millióval járult hozzá a község, a már jellemzett hitellel, a vízvezetési hálózat kiépítéséhez. Ma a helyzet az, hogy *hetvenezer család gazdálkodik Bécsben körülbelül 2400 hektárnyi kiskertes területen*. A munkájuk értékét nehéz volna számokkal kifejezni, de ez az érték óriási: 70.000 család látja el magát főzelékfélével, sőt termelhet eladásra is. A kiskertes mozgalom hatósági támogatásával és szabályozásával Bécs hamarosan valóban *kertvárossá* válik.

A telepesmozgalom

a konyhakertes mozgalom leszármazottja. A háború nyomorúsága es éhezése adta a becsiek kezébe az ásót, hogy az államilag engedélyezett ennivaló mennyiségét kiegészítsék; de mert a legtöbb esetben a csúnya bércszárnyában levő lakásuk messze volt a kerttől, építettek (leginkább deszkából tákolván össze) kis kerti hazákat, amelyekben a nyári hónapokat föltétlenül eltölt hetik és amelyekből jobban gazdálkodhatnak a kerttel. A lakásnyomorúság egyre nyomasztóbbá vált: a telepeslakások egyre inkább téli-nyári lakásokká alakultak át. Ekkor kezdtek létesülni a telepesszövetkezetek, amelyekbe tiz- és tízezrek léptek be. Bécs község hatósági *Siedlungsamt-ot* létesített és a kiskertekkel együtt szabályozta e telepek építkezési, bizonyos tekintetben gazdálkodási vonatkozásait, természetesen a legdemokratikusabb módon, állandó együttműködésben magukkal a telepesek képviselőivel. Az építkezések költségeivel, persze, óriási nehézségek voltak. Egy telepesház, amely a háború előtt vagy 5000 koronába kerülhetett, a telepestevékenység kezdetén, 1921 tavaszán 200.000 koronába, 1922 őszén már 70—80.000.000 koronába került. Ki adott volna erre hitelt? A szövetkezetek maguk csak kevés előleget adhattak. 1922 őszéig az állam a bécsi telepeseknek körülbelül nyolcmilliárdot bocsátott rendelkezésre; a szánálás“ során, amikor a bankóprés már nem dolgozhatott kénye-kedve szerint, az állam beszüntette a házépítések támogatását. De Bécs község folytatta: 1923 augusztusáig körülbelül 50 milliárd koronát bocsátott a telepesszövetkezetek rendelkezésére, továbbá 5 milliárdnyi kölcsönt a telepescélokot szolgáló „Gesiba“ nevű intézménynek és 17.5 milliárdot három községi telepre. A község segítségével speciális telepesházak terveződtek és teremődtek. A telepesszövetkezetek tagjai együtt dolgoznak a házak fölépítésén: a telepesmozgalom a nagy anyagi jelentősége mellett így nyer morális jelentőséget is.

A bécsi községi lakáspolitikai és a telepesmozgalom

összefüggése különösebb magyarázatra nem szorul. Abból az 540.869 lakásból, amely a háború végével Bécsben volt, 72.4% kislakás. Bécs lakáskultúrája terén tehát nagyon sok a tenni-való; az újrafölépítés munkájának a terveit más helyütt jellemeztük már. 70.000 kertben dolgoznak már bécsiek és ezek

közül sok ezer kimenekülhetett már a szabadba a gyilkos proletárlakásból. A kiskertes és telepesmozgalom hármas jelentőségű: *gazdasági* mozgalom, amely az egyébként műveletlenül maradó földből óriási mennyiségű és legjobb minőségű élelmiszert termel, *egészségügyi* mozgalom, amely a szabadba vezeti a családokat, a városi embert, a gyereket, és egyre inkább *lakásügyi* mozgalom is lesz, amely a nyugatabbra már óriási jelentőségűvé vált családiházrendszert honosítja meg.

A kiskertesek és a telepesek *Gemeinde Wien* támogatásával 1923 szeptember 2—9. napjaiban a Rathausban és a Rathaus parkjában hatalmas kiállítást rendeztek, amelyet a külföldről is nagyon sokan fölkerestek; a kiállítás a grafikonok százaival szemléltette a bécsi lakásviszonyokat, a szocialista többség lakáspolitikáját, építőtevékenységét és terveit is.